

نشریه علمی - تخصصی مدیریت کتابخانه مرکزی و نشر

تازه‌های اطلاع‌رسانی و مهارت‌های اطلاع‌یابی

دوره ۲۴، شماره ۵۳، پاییز ۱۴۰۳ ISSN: 1684-7989

صاحب امتیاز: مدیریت کتابخانه مرکزی و نشر

♦ سردبیر: دکتر زهره عباسی

♦ مدیر داخلی: دکتر محبوبه فراشباهی آستانه

♦ همکار نشریه: شهناز غلامحسین نژاد

♦ طراح و صفحه‌آرا: اعظم عبادی

در این شماره می‌خوانید:

- سرمقاله؛ دکتر زهره عباسی
- اجرای هوش مصنوعی در خدمات؛ سایانتونی برشا و شمیم آکثار منشی، ترجمه شهناز غلامحسین نژاد
- امکان پیاده‌سازی اصول خلاقانه اتیکت در بخش سفارشات کتابخانه مرکزی؛ نفیسه دهستانی
- معرفی و راهنمای جامع سامانه علم‌سنجی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی وزارت علوم؛ شهربانو صادقی گورجی، ریحانه بان سرتیپ و سوده شعایی
- راهنمای آموزشی پایگاه Scholar GPS؛ شهربانو صادقی گورجی، ریحانه بان سرتیپ و سوده شعایی
- شبکه‌های اجتماعی، انواع آن و آشنایی با ابزارها؛ شهناز غلامحسین نژاد
- تاریخ شفاهی کتابخانه مرکزی (مصاحبه با دکتر رحمت‌الله فتاحی)؛ شهناز غلامحسین نژاد
- معرفی نشریات قدیمی موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد؛ ساحل نگهبان
- گزارش نشست‌های علمی و ادبی کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد؛ سوده شعایی

سرمقاله

دکتر زهره عباسی، معاونت مدیریت کتابخانه مرکزی و نشر

پژوهش‌های این حوزه در حال گسترش است و از جنبه‌های مختلف به این موضوع پرداخته می‌شود. اما نکته‌ی غیر قابل انکار این است که هوش مصنوعی (AI) این قابلیت را دارد که شیوه فعالیت کتابخانه‌های دانشگاهی و خدمات‌رسانی به کاربران خود را متحول کند. هوش مصنوعی می‌تواند در فعالیت‌های متنوع مانند فهرست‌نویسی، مدیریت مجموعه، و انواع خدمات کتابخانه‌ای از جمله خدمات مرجع نقش بازی کند. در صورت سرمایه‌گذاری در این حوزه کتابداران می‌توانند بر مسئولیت‌های دیگری مانند آموزش سواد اطلاعاتی و مشاوره‌های پژوهشی بیشتر تمرکز کنند. یکی از چالش‌های عمده در کتابخانه‌های دانشگاهی، عدم سرمایه‌گذاری در خودکارسازی است. از آنجا که پیاده‌سازی نظام‌های اطلاعاتی مبتنی بر هوش مصنوعی به مقدار قابل توجهی از توان محاسباتی، ذخیره‌سازی داده و زیرساخت شبکه‌ای برای عملکرد مؤثر نیاز دارند، لذا پیاده‌سازی و نگهداری آن می‌تواند پرهزینه باشد. به همین دلیل متقاعد کردن دانشگاه جهت سرمایه‌گذاری مناسب یکی از چالش‌های پیش روی کتابخانه‌ها خواهد بود. علاوه بر این، آموزش و نگهداری نظام‌های هوش مصنوعی نیز نیازمند دانش و مهارت‌های تخصصی است که کتابداران باید خود را برای مواجهه با آن آماده کنند.

شناسایی مؤلفه‌های کارکرد هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها در کنار شناخت بهتر کتابداران و مدیران مراکز اطلاع‌رسانی از فناوری هوش مصنوعی و ظرفیت‌های آن جهت استفاده در بخش‌های مختلف کتابخانه و برآورد هزینه سودمندی استفاده از آن در دراز مدت امری بسیار ضروری است.

کتابخانه دانشگاهی یکی از بازوهای اصلی آموزش و پژوهش در دانشگاه است و بر اساس یک شعار قدیمی "کتابخانه‌ها قلب دانشگاه هستند". علاوه بر این یکی از اصول اساسی حاکم بر کتابخانه‌ها این است که "کتابخانه یک ارگانیک زنده و پویا است" و به همین دلیل باید بتواند تغییرات را بپذیرد و خود را با شرایط جدید، فناوری‌های نو و نیازهای متنوع جامعه مخاطب همگام نماید. یکی از تجربه‌های نزدیک که آثار غیر قابل بازگشتی نیز در کتابخانه‌ها به همراه داشت، مربوط به دوران همه‌گیری کووید ۱۹ بود و کتابداران توانستند با طراحی سناریوهای مختلف و همراه با خلاقیت به ارائه خدمات کتابخانه‌ای در راستای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی کاربران اقدام کنند. استفاده بهینه‌تر از فناوری‌های جدید همراه با اشتراک تجربیات و ایجاد فضاهای همدلی و بشردوستانه در ارائه خدمات یکی از مهمترین تجربیات در این بحران بود.

در حال حاضر نیز بحث استفاده از هوش مصنوعی در برنامه‌های کتابخانه‌ای در فضای حرفه‌ای داغ است. در این موضوع نیز دیدگاه‌های متنوع از مخالفت تمام عیار با هوش مصنوعی تا مرز بسته شدن کتابخانه‌ها با آمدن هوش مصنوعی را می‌توان در دو طرف طیف قرار داد. بررسی پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی نیز نشان می‌دهد

اجرای هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای: مروری بر چشم‌انداز و چالش‌های کنونی کشورهای در حال توسعه

سایانتونی برشا و شمیم آکتر منشی^۱، ترجمه شهناز غلامحسین‌نژاد

مقدمه

استفاده از هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای با بهبود کارایی، دسترسی و تجربه کاربر همراه است.^۵ از سیستم‌های فهرست‌نویسی خودکار گرفته تا الگوریتم‌های هوشمند. هوش مصنوعی می‌تواند در نحوه سازماندهی کتابخانه‌ها به مجموعه‌های خود و کمک به کاربران در یافتن منابع مرتبط، انقلابی ایجاد کند.^۶ ویتلی و هرویو^۷، عقیده دارند که هوش مصنوعی ظرفیت برآوردن نیازها و خواسته‌های منحصر به فرد دانش‌آموزان و دانشجویان را در همه موضوعات دارد. کلود و کومب (۲۰۱۸)^۸ اشاره کردند. هوش مصنوعی، با کمک داده‌های فراوان، به طور موثری می‌تواند الگوهایی را ایجاد نموده و ارزش آن‌ها را معین ساخته و آن را به یک انتخاب منطقی با ارائه خدمات اطلاعاتی؛ مانند کتابخانه‌های دانشگاه تبدیل نموده و باعث بالابردن سطح تحصیلات دانشگاهی شود. بکارگیری هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها، فرصتی برای تجربه یک

هوش مصنوعی (AI) با توانایی‌هایی که دارد، به تقلید از هوش انسانی و انجام کارهای پیچیده، کاربردهای فراوانی در زمینه‌های مختلف، از جمله مراقبت‌های بهداشتی، مالی و حمل و نقل پیدا کرده^۲ لذا استفاده از آن ضروری است؛ زیرا توسعه سریع هوش مصنوعی به طور قابل توجهی، پیشرفت‌های عملی را به دنبال داشته است.^۳ علاوه بر این، نویسندگان ادعا می‌کنند یکی از زمینه‌هایی که پتانسیل هوش مصنوعی تا حد زیادی در آن استفاده نشده، خدمات کتابخانه است. کتابخانه‌ها مخزن دانش و اطلاعات بوده و نقش مهمی در دسترسی به منابع و تسهیل یادگیری برای افراد ایفا می‌کنند؛ در دنیای دیجیتال روبه رشد، کتابخانه‌ها با چالش انطباق با نیازها و انتظارات در حال تغییر کاربران، روبرو هستند^۴ و این مقوله مستلزم استقبال از پیشرفت‌های فناورانه برای ارتقای خدمات آن‌ها و ارتباط با جامعه امروزی است.

۴ Hussain, 2023

۵ Wheatley and Hervieux, 2019

۶ Wheatley and Hervieux, 2019

۷ Wheatley and Hervieux

۸ Claude and Combe, 2018

۱. این نوشتار ترجمه مقاله مروری زیر است:

Barsha, S., & Munshi, S. A. 2023. Implementing artificial intelligence in library services: A review of current prospects and challenges of developing countries. *Library Hi Tech News*, 41(1), 7-10.

۲ Jha et al. , 2019; Okunlaya et al., 2022

۳ Okunlaya et al. 2022)

چشم‌انداز کاربردهای هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای

هوش مصنوعی نقش مهمی در سازماندهی دانش برعهده دارد، با رشد تصاعدی محتوای دیجیتال، کتابخانه‌ها در فهرست نویسی، رده‌بندی و ایجاد فراداده با چالش‌هایی روبرو هستند. فناوری هوش مصنوعی مانند پردازش زبان طبیعی و یادگیری ماشین، می‌تواند این فرآیندها را خودکار کرده و در نتیجه سازماندهی دانش کارآمدتر و منسجم‌تر شود.^۵

تحقیقات^۶ نشان داده که اثربخشی رویکردهای مبتنی بر هوش مصنوعی در رده‌بندی و نمایه‌سازی خودکار منابع کتابخانه، زحمت کاری کتابداران را کاهش داده و با بهبود قابلیت تشخیص منابع همراه بوده است. یکی از زمینه‌های برجسته کاربرد هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها، بازیابی اطلاعات است. الگوریتم‌های جستجوی مبتنی بر هوش مصنوعی و سیستم‌های توصیه‌ای، می‌توانند کارایی و اثربخشی فرآیندهای بازیابی اطلاعات را به میزان قابل توجهی افزایش دهند.^۷ در مطالعه‌ای که انجام شده الگوریتم‌های یادگیری ماشینی می‌توانند رفتار و اولویت‌های جستجوی کاربر را تجزیه و تحلیل کنند تا نتایج جستجوی شخصی‌سازی شده را، ارائه داده و رضایت کاربر و ارتباط اطلاعات بازیابی‌شده را افزایش دهند.^۸ سیستم‌های توصیه مبتنی بر هوش مصنوعی، عملکرد بهتری از روش‌های بازیابی سنتی با نتایج جستجوی دقیق‌تر و متنوع‌تری را در محیط‌های کتابخانه ارائه می‌کنند. هوش مصنوعی توانایی سهولت دسترسی مداوم

رویکرد آموزشی کاملاً منحصر بفرد و متناسب با دقت طراحی شده، برای رفع نیازهای فردی فراهم می‌کند (اوکلایا و همکاران، ۲۰۲۲).^۱ کاکس و همکاران^۲ (۲۰۱۹) از این ادعا حمایت کرده و تأکید دارند که کتابخانه‌های مبتنی بر هوش مصنوعی، این پتانسیل را دارند که با تسهیل رویکردهای یادگیری شخصی و فردی که نیازها و مهارت‌های دانشجویان را برآورده می‌کنند، نتایج یادگیری را افزایش دهند. هوش مصنوعی می‌تواند تجربه استفاده از کتابخانه را بهبود بخشد، اما استفاده از آن و درک آن، همچنان نگرانی‌هایی را به خصوص، در کشورهای در حال توسعه ایجاد می‌کند. در حالی که کشورهای توسعه‌یافته، گام‌های مهمی در ادغام هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای خود برداشته‌اند، در عین حال با چشم‌اندازها و چالش‌های منحصربه‌فردی در این زمینه مواجه هستند.^۳ بسیاری از محققان عواملی از جمله منابع مالی محدود، زیرساخت‌های ناکافی و فقدان تخصص فنی، را از موانع رایج برای اجرای موفقیت‌آمیز استفاده از هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها عنوان کرده‌اند.^۴ بنابراین، بررسی چشم‌اندازها و چالش‌های کنونی کشورهای در حال توسعه، هنگام پیاده‌سازی هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه، بسیار مهم است. تجزیه و تحلیل ادبیات موجود در مورد این موضوع به همراه مطالعات موردی از مناطق مختلف در سراسر جهان، روشن می‌کند که چگونه کشورهای در حال توسعه می‌توانند از قدرت هوش مصنوعی در حین عبور از موانع بالقوه استفاده نمایند.

۵ Okunlaya et al., 2022

۶ Liu et al. 2021

۷ Yu et al., 2019

۸ Liu, 2022

۱ Okunlaya et al., 2022. Cox et al. 2019

۲ Cox et al. 2019

۳ Ajani et al., 2022

۴ Vijayakumar and Sheshadri, 2019; Hussain, 2023; Ajani et al., 2022

یادگیری عمیق، داده‌کاوی و درک زبان طبیعی، پتانسیل قابل توجهی برای پیشرفت برنامه‌های کاربردی هوش مصنوعی در کتابخانه‌هاست، پرداختن به ملاحظات اخلاقی، نگرانی‌های مربوط به حریم خصوصی و اطمینان از شفافیت در استفاده از الگوریتم‌های هوش مصنوعی برای حفظ اعتماد و امنیت داده‌های کاربر مهم است.

چشم‌انداز پیاده‌سازی هوش مصنوعی در

خدمات کتابخانه‌ای در کشورهای در حال توسعه

پیشرفت‌های سریع در فناوری هوش مصنوعی، فرصت‌های جدیدی را برای بهبود خدمات کتابخانه‌ای در کشورهای در حال توسعه ایجاد کرده است. سیستم‌های مبتنی بر هوش مصنوعی، دارای پتانسیل ایجاد انقلاب در جنبه‌های مختلف خدمات کتابخانه، از جمله بازیابی اطلاعات، سازماندهی دانش، خدمات کاربر و مدیریت منابع هستند. سیستم‌های مجازی مجهز به هوش مصنوعی، مانند ربات‌های گفتگو، حتی در خارج از ساعات کاری کتابخانه نیز می‌توانند پاسخ‌های سریع و دقیقی را به سؤالات کاربران ارائه دهند. مطالعه‌ای که انجام شده نشان داد که سیستم‌های مبتنی بر هوش مصنوعی، به طور قابل توجهی سطح تعامل و رضایت کاربران، به ویژه در کشورهای در حال توسعه با منابع محدود انسانی را افزایش می‌دهد^۴. در مطالعه تحقیقاتی دیگر^۵، به مزایای سیستم‌های مدیریت منابع مبتنی بر هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها در کشورهای در حال توسعه، در پیش‌بینی تقاضا، کاهش هزینه‌های نگهداری و بهبود شیوه‌های توسعه مجموعه اشاره می‌کند. حوزه دیگری که توسط

به متن کامل آنلاین منابع را داشته و در نتیجه کتابخانه‌ها را برای ارائه خدماتی فراتر از هنجارهای مرسوم توانمند می‌کند^۱. خدمات کاربران کتابخانه‌ها همچنین، بسیار تحت تأثیر برنامه‌های هوش مصنوعی قرار دارند. چت ربات‌ها و دستیاران مجازی مبتنی بر هوش مصنوعی، پشتیبانی به موقع و شخصی‌سازی شده را برای کاربران کتابخانه فراهم کرده و به آنها در یافتن منابع مربوطه، پاسخگویی به سؤالات و ارائه راهنمایی‌های لازم، کمک می‌کنند^۲. در مطالعه‌ای که انجام شد^۳، عوامل فرهنگی از جمله مقاومت در برابر تغییر، باورها و هنجارهای محلی نیز می‌توانند بر پذیرش هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه تأثیر بگذارند. همچنین در این پژوهش اشاره شده که مقاومت در برابر تغییر موضوعی است که برخی از کتابداران علاقه‌ای به معرفی فناوری‌های جدید و نوآور ندارند. تجزیه و تحلیل‌های پیش‌بینی مبتنی بر هوش مصنوعی می‌تواند به توسعه مجموعه، تقاضا و مدیریت موجودی کمک کند، همچنین، الگوهای استفاده و ترجیحات کاربران و الگوریتم‌های هوش مصنوعی می‌توانند به کتابداران در تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر داده‌ها، در مورد خرید، تخصیص منابع و وجین کتاب‌ها نیز یاری رساند و این نشانگر این است که سیستم‌های مدیریت منابع مبتنی بر هوش مصنوعی، دقت در پیش‌بینی تقاضا و بهینه‌سازی تخصیص بودجه و ساده‌سازی فرآیند توسعه مجموعه را بهبود می‌بخشد^۴. با فناوری‌های نوظهور و رویکردهای نوآورانه در حال بررسی، چشم‌انداز کاربردهای هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه به طور مداوم در حال تغییر است. با این حال، تکنیک‌های

۴ Hussain, 2023

۵ Huang, 2022

۶ Arora et al., 2020

۱ Folorunso and Momoh, 2020

۲ Adetayo, 2023

۳ Echedom and Okuonghae, 2021 and Mogali, 2014

هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای کشورهای در حال توسعه بدون چالش نیست و عوامل متعددی می‌تواند مانع موفقیت آن شود. ادغام و پذیرش فناوری‌های هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها، از جمله عدم آگاهی، محدودیت زیرساخت‌های فناوری کشورها در دسترس بودن و کیفیت داده‌ها، محدودیت‌های مالی و منابع، ملاحظات اخلاقی و عوامل فرهنگی و نیز کمبود نیروی کار ماهر و نیازهای ظرفیت‌سازی را به دنبال دارد.^۴ بنا بر مشاهدات برخی از محققان^۵ در کشورهای در حال توسعه، بسیاری از کتابداران از استقرار بالقوه هوش مصنوعی در کتابخانه‌های خود بی‌اطلاعند و این عدم آگاهی را می‌توان به دانش محدود و سرمایه‌گذاری مالی قابل توجه مرتبط با پیاده‌سازی هوش مصنوعی و محدودیت زیرساخت‌های فناورانه در خدمات کتابخانه نسبت داد. کتابخانه‌ها اغلب با مشکلات دسترسی محدود به اینترنت و منابع سخت افزاری و زیرساخت‌های قدیمی فناوری اطلاعات دست و پنجه نرم می‌کنند. این محدودیت‌ها می‌تواند مانع یکپارچه‌سازی و استفاده منظم از فناوری‌های هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه شوند. فقدان دسترسی به اینترنت قابل اعتماد و پرسرعت و زیرساخت‌های فناورانه کافی در کشورهای در حال توسعه، بر اجرای مؤثر برنامه‌های کاربردی مبتنی بر هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها تأثیر می‌گذارد و در نتیجه تأثیر بالقوه آنها بر دسترسی به اطلاعات و خدمات کاربر را محدود می‌کند.^۶ چالش مهم دیگر در دسترس بودن و کیفیت داده‌ها است.^۷ مدل‌های هوش مصنوعی برای ارائه نتایج دقیق و قابل اعتماد، به شدت به مجموعه داده‌های بزرگ و متنوع

محققان^۱ شناسایی شده، این است که هوش مصنوعی به جای تهدید فرصت تکمیلی را به کتابخانه‌های دانشگاهی ارائه می‌دهد. الگوریتم‌های مبتنی بر هوش مصنوعی می‌توانند حجم وسیعی از داده‌ها را تجزیه و تحلیل کنند و نتایج جستجوی دقیق و مرتبطی را ارائه دهند و کاربران را قادر سازند به اطلاعات سریع و کارآمد دسترسی پیدا کنند.^۲

این امر به ویژه در کشورهای در حال توسعه می‌تواند ارزشمند باشد، جایی که کتابخانه‌ها اغلب با مجموعه‌های فیزیکی محدود و دسترسی محدود به منابع علمی دست و پنجه نرم می‌کنند. سیستم‌های بازیابی اطلاعات مبتنی بر هوش مصنوعی، به طور قابل توجهی دقت جستجو و میزان بازیافت را در محیط‌های کتابخانه بهبود داده و منجر به رضایت بیشتر کاربران شده و تجربیات کلی کتابخانه بهتر خواهد شد.^۳

با این حال، چشم‌انداز پیاده‌سازی هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای کشورهای در حال توسعه امیدوارکننده است. فناوری‌های هوش مصنوعی پتانسیل غلبه بر محدودیت‌های منابع، افزایش بازیابی اطلاعات، ساده‌سازی سازماندهی دانش، شخصی‌سازی خدمات کاربر و بهبود مدیریت منابع را داشته و نکته قابل توجه این است که، باید به نگرانی‌های اخلاقی، مسائل مربوط به حریم خصوصی و نیاز به نظارت مستمر انسانی برای اطمینان از اجرای مسئولانه و مؤثر هوش مصنوعی در اهداف کتابخانه توجه شود.

چالش‌های پیاده‌سازی هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای

^۵ Hussain, 2020a, 2020b; Ali et al. 2020

^۶ Ajani, 2022

^۷ Arora et al., 2020

^۱ Winkler and Kizsl, 2021

^۲ Cox et al. , 2019

^۳ Hussain, 2023

^۴ Vijayakumar and Sheshadri, 2019; Hussain, 2023

جدید و نوآور ندارند. کشورهای در حال توسعه ممکن است با کمبود پرسنل آموزش دیده در زمینه هوش مصنوعی مواجه شوند. کتابخانه‌ها باید در برنامه‌های آموزشی و طرح‌های ظرفیت‌سازی، سرمایه‌گذاری کنند تا کارکنان خود را با مهارت‌های لازم برای اجرای موفقیت‌آمیز هوش مصنوعی توانمند سازند.^۲

مطالعه‌ای که وینکلر و کیزل در سال ۲۰۲۱ انجام دادند، بر اهمیت برنامه‌های آموزشی جامع و پر کردن شکاف مهارت‌ها و اطمینان از استفاده موثر از فناوری‌های هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه تأکید کرد. یکی دیگر از عواملی که در کنار گذاشتن هوش مصنوعی و کاهش شکاف بین آن و خدمات کتابخانه‌ای، در کشورهای در حال توسعه تأثیر داشته، عدم فعالیت‌های پژوهشی است. علاوه بر چالش‌های ذکر شده، مسائل دیگری نیز که مانع یکپارچه‌سازی هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای می‌شود، زیرساخت‌های محدود شبکه‌ای، منابع غیرقابل اعتماد، شکاف دیجیتال و هزینه‌های زیاد مرتبط با دستیابی به ابزارهای تکنولوژی است.

نتیجه‌گیری

منابع محدود، هم از نظر بودجه و هم از نظر زیرساخت فنی، موانع قابل توجهی برای توسعه و اجرای هوش مصنوعی در کتابخانه‌های کشورهای در حال توسعه ایجاد می‌کند. این شکاف دیجیتالی، چالش‌های پیش روی این کشورها را تشدید کرده و توانایی آن‌ها را برای استفاده از پتانسیل کامل پیشرفت‌های هوش مصنوعی مختل می‌سازد. سیستم‌های هوش مصنوعی که عمده‌تاً برای کشورهای توسعه‌یافته طراحی شده‌اند، ممکن است به اندازه کافی نیازها و زمینه‌های منحصر به فرد کشورهای

متکی هستند. با این حال، کشورهای در حال توسعه ممکن است با محدودیت‌هایی از نظر در دسترس بودن و کیفیت داده‌ها مواجه شوند. کتابخانه‌های این کشورها ممکن است دسترسی به منابع دیجیتال و منابع محدود برای دیجیتالی کردن و مدیریت مجموعه‌های خود را محدود کرده باشند. علاوه بر این، مجموعه داده‌های موجود ممکن است سوگیری شده و یا ناقص باشد که این امر منجر به نتایج مغرضانه یا نادرست الگوریتم‌های هوش مصنوعی خواهد شد. این چالش‌ها برجسته شده و بر نیاز به مجموعه داده‌های جامع که نمایانگر اطمینان از اجرای اخلاقی و مؤثر هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه دانشگاهی است، تأکید کردند.^۱ محدودیت‌های مالی نیز موانع مهمی برای پیاده‌سازی هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای در کشورهای در حال توسعه هستند. دستیابی و اجرای فناوری‌های هوش مصنوعی می‌تواند گران باشد و کشورهای در حال توسعه، اغلب با محدودیت‌های بودجه‌ای مواجهند. ممکن است کتابخانه‌ها برای تأمین بودجه لازم برای دستیابی به سیستم‌های هوش مصنوعی، ارتقای زیرساخت‌ها و آموزش کارکنان تلاش کنند. علاوه بر این، هزینه نگهداری و به‌روزرسانی فناوری‌های هوش مصنوعی می‌تواند سنگین باشد. همچنین، نیاز به مدل‌های بودجه پایدار و برنامه‌ریزی استراتژیک برای غلبه بر محدودیت‌های مالی و اطمینان از دوام طولانی‌مدت پیاده‌سازی هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها نیز مطرح شد. عوامل فرهنگی از جمله مقاومت در برابر تغییر، باورها و هنجارهای محلی نیز می‌توانند بر پذیرش و هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه تأثیر بگذارند. در مطالعه‌ای مطرح شده که مقاومت در برابر تغییر نیز مسئله دیگری است، برخی از کتابداران علاقه‌ای به دانش فناوری‌های

^۲ Arora et al., 2020

^۱ Echedom and Okuonghae, 2021 and Mogali, 2014

گروه‌های کاربران متمرکز باشد. کشورهای در حال توسعه باید چارچوب و دستورالعمل‌های اخلاقی روشنی را برای استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای ایجاد کنند. این چارچوب باید به مسائلی مانند حفاظت از حریم خصوصی، شفافیت الگوریتمی و پاسخگویی، ترویج اجرای اخلاقی و استقرار فناوری‌های هوش مصنوعی بپردازد.

در حالی که چالش وجود دارد، با تلاش‌های هماهنگ و برنامه‌ریزی استراتژیک، کتابخانه‌های کشورهای در حال توسعه می‌توانند شکاف فناوری را پر کنند و از هوش مصنوعی برای بهبود دسترسی، کارایی و جامعیت در کتابخانه‌های خود استفاده کنند و در نهایت به پیشرفت آموزش و انتشار دانش در جوامع خود کمک کنند.

References

- Abayomi, O. K. Adenekan, F. N., Abayomi, A. O., Ajayi, T. A. and Aderonke, A. O. (2021), "Awareness and perception of the artificial intelligence in the management of university libraries in Nigeria", *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Electronic Reserve*, Vol. 29 Nos 1/2, pp. 13-28.
- Adetayo, A. J. (2023), "Artificial intelligence chatbots in academic libraries: the rise of ChatGPT", *Library Hi Tech News*, Vol. 40 No. 3, pp. 18-21, doi: 10.1108/LHTN-012023-0007.
- Ajani, Y. A., Tella, A., Salawu, K. Y. and Abdullahi, F. (2022), "Perspectives of librarians on awareness and readiness of academic libraries to integrate artificial intelligence for library operations and services in Nigeria", *Internet Reference Services Quarterly*, Vol. 26 No. 4, pp. 1-18.
- Ali, M. Y., Naeem, S. B. and Bhatti, R. (2020), "Artificial intelligence tools and perspectives of university librarians: an overview", *Business Information Review*, Vol. 37 No. 3, pp. 116-124.
- Arora, D., Bansal, A., Kumar, N. and Suri, A. (2020), "Invigorating libraries with application of artificial intelligence", *Library Philosophy and*

در حال توسعه را برطرف نکنند. بومی سازی محتواها، موانع زبانی و تفاوت‌های فرهنگی باید در نظر گرفته شود تا از فراگیری و مرتبط بودن خدمات کتابخانه‌ای مبتنی بر هوش مصنوعی اطمینان حاصل شود. برای پرداختن به چشم اندازها و چالش‌های پیاده‌سازی هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای در کشورهای در حال توسعه، باید موارد زیر را در نظر گرفت:

- دولت‌ها و ذینفعان مربوطه، باید تخصیص منابع برای توسعه زیرساخت‌های فناورانه قوی، از جمله اتصال اینترنتی قابل اعتماد و امکانات محاسباتی را در اولویت قرار دهند.
 - حذف شکاف دیجیتالی برای ایجاد محیطی توانمند و پیاده‌سازی هوش مصنوعی ضروری است.
 - موسسات آموزشی و کتابخانه‌ها باید برنامه‌های آموزشی و کارگاه‌های آموزشی و ارتقای مهارت‌های متخصصان کتابخانه در زمینه هوش مصنوعی را در دستور کار خود قرار دهند.
- در کشورهای در حال توسعه و تجهیز به دانش و تخصص لازم، می‌توان نیروی کار توانمندی ایجاد کرد که بتواند به طور مؤثر از ابزارها و سیستم‌های هوش مصنوعی استفاده کنند. مشارکت‌ها و همکاری‌های بین‌المللی بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه می‌تواند تبادل دانش و انتقال فناوری را تسهیل نماید. اشتراک‌گذاری بهترین شیوه‌ها و دروس آموخته شده، می‌تواند پذیرش هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه را تسریع بخشد و باعث ارتقای نوآوری و توسعه پایدار شود. سیستم‌ها و الگوریتم‌های هوش مصنوعی باید برای پاسخگویی، با الزامات منحصر به فرد و زمینه‌های فرهنگی کشورهای در حال توسعه منطبق شوند.
- خدمات بومی‌سازی باید بر ارائه پشتیبانی چندزبانه، ترکیب محتوای متنوع و اطمینان از فراگیری برای همه

- agriculture using artificial intelligence”, *Artificial Intelligence in Agriculture*, Vol. 2, pp. 1-12, doi: 10.1016/j.aiaa.2019.05.004.
- Liu, M. (2022), “Personalized recommendation system design for library resources through deep belief networks”, *Mobile Information Systems*, Vol. 2022, doi: 10.1155/2022/7870724.
- Liu, X., Hu, Z. and Liew, C. L. (2021), “An efficient automatic subject classification method for digital libraries using machine learning techniques”, *Journal of Informetrics*, Vol. 15 No. 1, p. 101103.
- Mogali, S. (2014), “Artificial intelligence and its applications in libraries”, *Conference: Bilingual International Conference on Information Technology: Yesterday, Today and Tomorrow*, At Defence Scientific Information and Documentation Centre, Ministry of Defence Delhi.
- Okunlaya, R. O., Syed Abdullah, N. and Alias, R. A. (2022), “Artificial intelligence (AI) library services innovative conceptual framework for the digital transformation of university education”, *Library Hi Tech*, Vol. 40 No. 6, pp. 1869-1892, doi: 10.1108/LHT-07-2021-0242.
- Vijayakumar, S. and Sheshadri, K. N. (2019), “Applications of artificial intelligence in academic libraries”, *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, Vol. 7, pp. 2347-2693.
- Wheatley, A. and Hervieux, S. (2019), “Artificial intelligence in academic libraries: an environmental scan”, *Information Services & Use*, Vol. 39 No. 4, pp. 347-356, doi: 10.3233/isu-190065.
- Winkler, B. and Kizsl, P. (2021), “Views of academic library directors on artificial intelligence: a representative survey in Hungary”, *New Review of Academic Librarianship*, Vol. 28 No. 3, pp. 1-17, EISSN: 1361-4533/1740-7834, doi: 10.1080/13614533.2021.1930076.
- Yu, K., Gong, R., Sun, L. and Jiang, C. (2019), “The application of artificial intelligence in smart library”, *Advances in Economics, Business and Management Research*, Vol. 100, pp. 708-713.
- Practice, pp. 1-9, available at: <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3630>
- Claude, M. and Combe, D. (2018), “The roles of artificial intelligence and humans in decision making: towards augmented humans? A focus on knowledge-intensive firms”, *Dissertation*, available at: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-150022>
- Cox, A. M., Pinfield, S. and Rutter, S. (2019), “The intelligent library: thought leaders’ views on the likely impact of artificial intelligence on academic libraries”, *Library Hi Tech*, Vol. 37 No. 3, pp. 418-435, doi: 10.1108/LHT-08-2018-0105/FULL/PDF.
- Echedom, A. U. and Okuonghae, O. (2021), “Transforming academic library operations in Africa with artificial intelligence: opportunities and challenges: a review paper”, *New Review of Academic Librarianship*, Vol. 27 No. 2, pp. 243-255.
- Folorunso, A. L. and Momoh, E. O. (2020), “Application of artificial intelligence and robotics in libraries: a review of literature”, *ILIS Journal of Librarianship and Informatics*, Vol. 3 No. 2, pp. 93-98.
- Hussain, A. (2020a), “Cutting edge: technology’s impact on library services”, *Innovations in the Designing and Marketing of Information Services*, IGI Global, Hershey, PA, pp. 16-27.
- Hussain, A. (2020b), “Artificial intelligence in library services”, *Daily Times*, available at: <https://dailytimes.com.pk/598165/artificialintelligence-in-libraryservices/> (Retrieved 2 July 2023).
- Hussain, A. (2023), “Use of artificial intelligence in the library services: prospects and challenges”, *Library Hi Tech News*, Vol. 40 No. 2, pp. 15-17, doi: 10.1108/LHTN-11-2022-0125.
- Huang, Y. H. (2022), “Exploring the implementation of artificial intelligence applications among academic libraries in Taiwan”, *Library Hi Tech*, doi: 10.1108/LHT-03-2022-0159.
- Jha, K., Doshi, A., Patel, P. and Shah, M. (2019), “A comprehensive review on automation in

امکان پیاده‌سازی اصول خلاقانه اتیکت در بخش سفارشات کتابخانه مرکزی

نقیسه دهستانی (کارشناس تأمین منابع علمی)

مقدمه

امروزه کلمه اتیکت و انواع آن را بسیار شنیده‌ایم؛ مانند اتیکت اجتماعی، اتیکت آداب معاشرت، اتیکت میزبان، اتیکت مهمان، اتیکت هدیه دادن و گرفتن هدیه، اتیکت محل کار و ... کتاب‌های مختلف و متنوعی هم راجع به اثرات سازنده‌ی آن در محیط‌های مختلف اجتماع به نگارش در آمده است. اما اتیکت و مفهوم واقعی آن به چه معناست و چرا باید آنها را در زندگی روزانه رعایت کنیم. آیا می‌توان از اصول اتیکت در کارهای مختلف بخش سفارشات کمک گرفت و یا اصولی را خلق کرد.

معنا و مفهوم اتیکت

Etiquette واژه‌ای انگلیسی است که در اصل از زبان فرانسه وارد انگلیسی شده است. ریشه این کلمه تیکت به معنای بلیط و داشتن مجوز برای ورود به یک فضای مشخص می‌باشد.

در زمان‌های گذشته به معنای آداب و رسوم و تشریفاتِ درباری که در همراهی با دیگران باید مورد توجه قرار می‌گرفت، بوده است. امروزه اتیکت را آداب معاشرت هم ترجمه می‌کنند. در فرهنگ فارسی معین واژه اتیکت هم به معنای برچسب و سپس رسوم و تشریفات بکار رفته است. امروزه اتیکت گسترده‌تر شده و حتی در فضای مجازی نیز باید یک سری اصول و استانداردهای اخلاقی را رعایت کنیم که به نتیکت معروف شده است. اتیکت در حقیقت یک سری اصول رفتاری است که بر مبنای بایدها و نبایدها و رفتارهای اجتماعی شکل گرفته است. اتیکت باعث می‌شود احترام، اعتبار و حس خوب در اطرافیان ایجاد شود. اتیکت در واقع راهنمایی برای مؤدب بودن و داشتن رفتار و برخورد مناسب با دیگران در موقعیت‌های مختلف است. در نظر گرفتن احساس و راحتی دیگران یعنی اینکه ما رفتار درست را در جای درست انجام دهیم. اصل کلی در رعایت اتیکت این نکته است: وجود دیگران را به رسمیت بشناسیم و جایی بیشتر

مسائل سیاسی یا مذهبی با هم بحث کنین اصلاً پسندیده نیست.

- آراستگی شخصی مناسب محیط کار: رعایت بهداشت شخصی و شستن لباس کار بصورت مرتب و استحمام عدم استفاده از عطرها حساسیت زا، تند و آلرژیک نوعی احترام به حقوق دیگران و ارباب رجوع محسوب می‌شود.

- داشتن روحیه شوخ طبعی و پذیرش شوخی دیگران: که البته باید حد و حدود رعایت شود. اگر تحمل شوخی دیگران را ندارید هرگز شوخی نکنید.

- رعایت سلسله مراتب اداری، سابقه و سن افراد: رعایت ادب با افرادی که به لحاظ سنی و سابقه و رده‌ی کاری بالاتر از شما هستند و برخورد مناسب با افراد جوان و تازه‌کار و رعایت صبر و حوصله و انتقال تجارب نشانه‌ی شخصیت شماست.

اتیکت رفتاری در محیط کاری بخش سفارشات کتابخانه مرکزی

همه‌ی محیط‌های کاری نیازمند به اصل آرامش هستند. آرامش باعث می‌شود افراد یک سازمان و یک واحد کاری به پیشرفت و موفقیت فردی برسند و در نهایت به توسعه و رشد سازمانشان کمک کنند. نقش مهارت‌های فردی و روش‌های رفتاری محترمانه امروزه بسیار حائز اهمیت هست. در بخش سفارشات کتابخانه مرکزی کارهای مختلف و متنوعی انجام می‌شود. این وظایف شامل موارد زیر است:

۱- بررسی پرتال سفارشات و چک کردن منابع درخواستی از طرف اعضا دانشگاه برای تأمین منابع کتابخانه

بهتر است قبل از انجام کارهای دیگر در اول وقت اداری پرتال سفارشات چک شود تا اعضا دانشگاه از روند

از آنچه حق ماست را در محیط (خانه، کار، جامعه و جهان) اشغال نکنیم.

نمونه‌هایی از اتیکت رفتاری در محیط کار

- رعایت نظم فردی و شغلی: نظم در چیدمان داخلی و آراستگی ظاهری محیط کار و پرهیز از شلوغی، منظم‌بودن و آراستگی ظاهری کارمند، نظم در ورود و خروج، انجام امور محوله به موقع که همه این‌ها موجب ایجاد آرامش و اطمینان همکاران و مشتریان می‌شود.

- استفاده از کلمات مناسب در محیط کار: اجازه استفاده از هر نوع کلمه و لغتی ندارید. استفاده از کلمات مؤدبانه به خصوص در حضور ارباب رجوع از اصول رفتار حرفه‌ای در محیط کار است.

- وارد حریم شخصی افراد نشوید: پرهیز از کنجکاوی و طرح پرسش‌های آزاردهنده، پرهیز از قرارها و تلفن‌های شخصی مداوم در محیط کار از اصول مهم اتیکت کاری می‌باشد.

- صدای شما نباید باعث آزار همکارانتان شود: مکالمات تلفنی، خندیدن، پاسخگویی به ارباب رجوع همه باید در محدوده استاندارد خود رعایت شود و از صدای بلند پرهیز شود و نباید باعث ایجاد خلل در عملکرد دیگر همکاران شود. حریم صوتی دیگران را رعایت کنید.

- پرهیز از شایعه، غیبت و بدگویی: تخریب شخصیت دیگران و همچنین گوش دادن به آن باعث ایجاد حس بی‌اعتمادی در سازمان می‌شود و عملی نکوهیده است.

سعدی علیه‌الرحمه می‌فرماید: هر که عیب دیگران پیش تو آورد و شمرد، بی‌گمان عیب تو پیش دگران خواهد برد.

- پرهیز از بحث‌های سیاسی و مذهبی: محل کار، فضایی هست که باید کار کنید. اینکه بخواهید در مورد

اهدایی ممکن است به مراکز دیگر که نیاز دارند، اهدا شود و یا در حراج‌های فصلی کتابخانه مورد استفاده قرار گیرد. - بسیاری از اهداکنندگان کتاب اصرار دارند که کتاب‌هایشان تنها در کتابخانه مرکزی نگهداری شود و نه جای دیگری. در این صورت بهتر است پس از بررسی‌های لازم در صورتی که مجموعه کتاب اهدایی ارزشمند و منحصر به فرد است با صلاح‌دید و مشورت مقام ارشد کتابخانه در جای خاصی نگهداری شود.

- بعضی مواقع اهداکنندگان که اصرار به نگهداری کتاب‌هایشان در مجموعه مرکزی دارند، از موجودی کتابخانه و تکراری بودن منابع اهدایی بی‌اطلاع هستند. بهتر است کتابدار بخش سفارشات با صبر و حوصله این موضوع را برای ایشان توضیح دهد تا قانع شوند و در عین حال کدورت و ناراحتی نیز برای فرد اهداکننده پیش نیاید.

- کمک به فرد اهداکننده کتاب برای انتقال کتاب به کتابخانه از طریق هماهنگی با نیروهای کمک کتابدار در کتابخانه، استفاده از کلمات تشکر آمیز، رعایت احترام و دادن تقدیرنامه در مواقع لزوم برای خانواده افراد متوفی که مجموعه‌های ارزشمندی را به کتابخانه ارائه داده‌اند، دادن فرم دریافت کتاب برای افرادی که متقاضی این فرم هستند، تشکر ویژه از نویسندگان کتاب حتی در قالب یک تقدیرنامه از مواردی هست که در رعایت اتیکت در بخش پذیرش کتاب اهدایی می‌توان به آن اشاره کرد.

۳- مدیریت بخش سفارشات

- از آنجایی که ارتباطات و تعامل با افراد مختلف اعم از ناشران، کتابفروشی‌ها، کارگزاران کتاب، دانشجویان و اساتید یکی از پایه‌های اساسی مدیریت بخش سفارشات است،

درخواست خود مطلع شده و اطمینان یابند که سفارش کتاب درخواستی ایشان از طرف کارشناسان در حال پیگیری می‌باشد. در صورتی که کتاب موجود باشد با پاسخ مناسب به وی اطلاع داده شود که امکان خرید کتاب تکراری میسر نیست و از ایشان خواست که قبل از درخواست عنوانی از عدم موجودی عنوان مورد نظر خود اطمینان یابند. البته علی‌رغم وجود این پیغام در قسمت سفارش کتاب برای کتابخانه، این خطا پیش می‌آید.

برای رعایت اتیکت بهتر است کارشناسان سفارش سیستم سدف را روزانه چک کنند تا سفارش‌دهندگان کتاب به نوعی خود را در جریان مجموعه‌سازی کتاب‌های مخزن و همچنین بخش مرجع سهیم دانسته و در بالا بردن کیفیت مجموعه بکوشند.

گاهی منابع لاتین بصورت الکترونیک درخواست می‌شود که در این صورت برای کتاب‌های فوری‌تر با شرکت تأمین منابع حتما تماس گرفته شده تا پاسخ سریع‌تر بدست مراجعه‌کننده برسد.

انعطاف‌پذیری، پیگیری مداوم برای یافتن فایل کتاب‌های لاتین، ارتباط با سفارش‌دهندگان و تعامل لازم در مواقع لزوم، رساندن کتاب‌ها در زمان مناسب جهت رفع نیاز دانشجو و استاد، رعایت خوش‌حلقی و احترام از جمله مواردی است که می‌توان در اتیکت رفتاری بخش سفارشات به آن اشاره کرد.

۲- پذیرش کتاب‌های اهدایی

- بهتر است هنگامی که فرد اهداکننده کتاب به بخش تحویل می‌دهد با روی باز از ایشان تشکر کنیم و حتما این نکته به ایشان یادآوری شود که لزوماً کتاب‌های اهدایی ایشان جذب کتابخانه نمی‌شود، بلکه پس از بررسی‌های لازم در صورتی که برای کتابخانه دانشگاهی مناسب تشخیص داده شود، جذب مجموعه شده و مازاد کتاب‌های

زمانی تعیین شده از نمایشگاه کتاب بهترین و مفیدترین خرید را داشته باشند. بالتبع داشتن روحیه کاری قوی، وجدان کاری، دقت و صبر و حوصله، تحمل شرایط سخت و خستگی‌ها، انعطاف‌پذیری از جمله شرایطی هست که باید در کار تیمی رعایت شود. لازم به ذکر است، در دوران کرونا و تصمیم‌گیری برای خرید مجازی بسیاری از مسائل و چالش‌های حضور در نمایشگاه برداشته شد.

سخن پایانی

رسالت کتابخانه تهیه و گردآوری منابع و ارائه خدمات در راستای حمایت از نیازهای پژوهشی، آموزشی و یادگیری جامعه دانشگاه است. بهتر است جامعه کتابدار با بکار بردن الگوهای رفتاری مناسب مخاطبین کتابخانه را بیش از پیش به کتابخانه جذب کند. در راستای حمایت از جامعه فرهیخته دانشگاهی باید هر کدام از بخش‌های کتابخانه اصولی را برای ارتقاء کیفی و کمی طرح ریزی کند و سعی در انجام امور به بهترین شکل ممکن داشته باشد.

منابع

حسین شیرمحمدی، ۱۳۹۷، اتیکت، تهران، نوآوران سینا، چاپ اول
جواد فقیهی پور، ساناز مصطفوی، آرش مهاجران، ۱۴۰۲، مهارت‌های ارتباطی اثر بخش، تهران، انتشارات دارالفنون، چاپ اول
سیما سادات دشمن فنا یزدی، ۱۳۹۶، اتیکت در کسب و کار، تهران، انتشارات سیمای خورشید

بهتر است کتابدار بخش سفارشات با رعایت اتیکت حوصله و سعه‌ی صدر در حفظ و تداوم این روابط در جهت منافع بخش سفارشات کوشا باشد و در چارچوب قوانین و مقررات برای تأمین منابع و ارتقا کیفی و کمی کار استفاده نماید.

- نظر به اینکه پایه و اساس بخش سفارشات تأمین کتاب و پایگاه‌های اطلاعاتی می‌باشد طبیعتاً نقش منابع مالی و پول حایز اهمیت است.

رعایت اصل اتیکت صداقت و وجدان از طرف مدیر و کارشناسان در امور خرید و انجام وظایف محوله باعث شفافیت و اطمینان سازمان خواهد شد. همچنین مدیر بخش سفارشات باید از حقوق تیم کاری خود در مواقع لازم دفاع نموده و برای آن بجنگد. چون نداشتن انگیزه کافی یکی از آسیب‌های جدی در محیط‌های کاری است.

۴- آماده‌سازی منابع جهت ثبت در سیستم برای کتابخانه

رعایت اتیکت نظم، دقت و یکدستی در انجام کارهای آماده‌سازی قبل از ثبت کتاب بسیار مهم است اینکه هر مهر در کدام صفحه زده شود و هیچ کتابی بدون مهر نباشد به نوعی استاندارد آن کتابخانه به شمار می‌رود و سایر ملزومات لازم برای یک کتاب باید در جاهای مخصوص خود تعبیه شود. کارشناسان تأمین منابع ضمن رعایت این اصل باید به کارورزان نیز در این خصوص آموزش لازم را بدهند.

۵- کار تیمی در زمان خرید نمایشگاه‌های حضوری و مجازی

در فصل خرید از نمایشگاه، کتابداران بخش سفارشات باید با یک برنامه‌ریزی منظم و حساب شده بتوانند در بازه

راهنماهای آموزشی

کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

معرفی و راهنمای جامع سامانه علم‌سنجی دانشگاه‌ها
و مراکز پژوهشی وزارت علوم

تهیه‌شده:

بخش آموزش و اطلاع‌رسانی کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

◀ شهربانو صادقی گورجی

◀ ریحانه بان سرتیپ

◀ سوده شعایی

معرفی

نشانی: [HTTPS:// USID.IRANDOC.AC.IR](https://usid.irandoc.ac.ir)

سامانه علم‌سنجی دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، ابزاری ارزشمند برای ارزیابی و مقایسه عملکرد علمی دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها، گروه‌های آموزشی، مراکز پژوهشی و پژوهشکده‌ها در سطح کشور است. این سامانه که توسط امور پژوهشی معاونت پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و با همکاری ایرانداک تهیه شده است، به کاربران امکان می‌دهد تا با دسترسی به شاخص‌های مختلف، رتبه و اعتبار علمی مؤسسات آموزشی و پژوهشی را بسنجند. این سامانه اطلاعات ارزشمند خود را با توجه به معیارهایی از جمله شاخص H ، تعداد مقالات، تعداد استنادات، مقالات در نشریات برتر، مقالات پر استناد، مقالات بین‌المللی و غیره، این اطلاعات را به صورت مقایسه‌ای و نموداری به کاربران ارائه می‌دهد.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
سازمان پژوهشی

سازمان علمی و پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

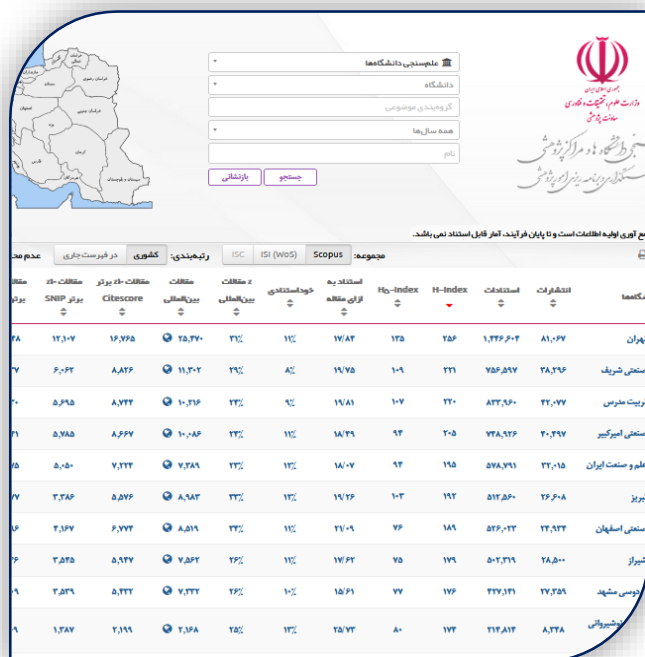
نوجه: سامانه در حال جمع آوری اولیه اطلاعات است و تا پایان فرآیند، آمار قابل استناد نمی باشد.

مجموعه:		Scopus	ISI (WoS)	ISC	رتبه‌بندی:	کشوری	در فهرست جاری	عدم محاسبه:	خوداستنادی						
رتبه	دانشگاه‌ها	انتشارات	استنادات	H-index	H ₂ -index	استادیه ازلی مقاله	خوداستنادی	Z مقیاس بین‌المللی	Z مقیاس بین‌المللی	M مقیاس بین‌المللی	CiteScore	مقیاس Z-یوتی	مقیاس Z-یوتی	مقیاس Z-یوتی	مقیاس Z-یوتی
۱	دانشگاه تهران	۸۱,۰۶۷	۱,۳۳۶,۶۰۳	۲۵۶	۱۲۵	۱۷/۸۳	۱۱٪	۳۱٪	۲۵,۳۷۰	۱۶,۷۶۵	۱۲,۱۰۷	۱۲,۰۴۸	۸,۹۰۶		
۲	دانشگاه صنعتی شریف	۳۸,۳۹۶	۷۵۶,۵۹۷	۲۲۱	۱۰۹	۱۹/۷۵	۸٪	۲۹٪	۱۱,۳۰۲	۸,۸۲۶	۶,۰۶۲	۷,۰۲۷	۳,۳۹۵		
۳	دانشگاه تربیت مدرس	۲۲,۰۷۷	۸۳۳,۹۶۰	۲۲۰	۱۰۷	۱۹/۸۱	۹٪	۲۲٪	۱۰,۲۱۶	۸,۷۲۳	۵,۶۹۵	۶,۰۳۰	۳,۸۲۸		
۴	دانشگاه صنعتی امیرکبیر	۴۰,۳۹۷	۷۳۸,۹۲۶	۲۰۵	۹۴	۱۸/۲۹	۱۱٪	۲۲٪	۱۰,۰۸۶	۸,۶۶۷	۵,۷۸۵	۵,۶۳۱	۳,۹۳۳		
۵	دانشگاه علم و صنعت ایران	۳۲,۰۱۵	۵۷۸,۷۹۱	۱۹۵	۹۴	۱۸/۰۷	۱۳٪	۲۳٪	۷,۳۸۹	۷,۲۲۳	۵,۰۵۰	۵,۳۷۵	۳,۲۱۳		
۶	دانشگاه تبریز	۲۶,۶۰۸	۵۱۲,۵۶۰	۱۹۲	۱۰۳	۱۹/۲۶	۱۳٪	۲۳٪	۸,۹۸۳	۵,۵۷۶	۳,۲۸۶	۳,۳۷۷	۲,۹۳۱		
۷	دانشگاه صنعتی اصفهان	۱۳,۹۳۳	۵۲۶,۰۲۳	۱۸۹	۷۶	۲۱/۰۹	۱۱٪	۲۳٪	۸,۵۱۹	۶,۷۷۳	۳,۱۶۷	۳,۶۹۶	۳,۵۷۳		
۸	دانشگاه شیراز	۲۸,۵۰۰	۵۰۲,۳۱۹	۱۷۹	۷۵	۱۷/۶۲	۱۱٪	۲۶٪	۷,۵۶۲	۵,۹۲۷	۳,۵۲۵	۳,۰۲۶	۲,۹۱۹		
۹	دانشگاه فردوسی مشهد	۱۷,۳۵۹	۳۲۷,۱۳۱	۱۷۶	۷۷	۱۵/۶۱	۱۰٪	۲۶٪	۷,۳۳۳	۵,۳۳۲	۳,۵۲۹	۳,۶۰۹	۲,۸۱۷		
۱۰	دانشگاه صنعتی نوشیروانی	۸,۳۳۸	۲۱۴,۸۱۴	۱۷۳	۸۰	۲۵/۷۳	۱۳٪	۲۵٪	۳,۱۶۸	۲,۱۹۹	۱,۳۸۷	۱,۳۰۹	۱,۲۸۴		

نحوه استفاده از سامانه

۱. ورود به سامانه: با مراجعه به آدرس
[HTTP://USID.IRANDOC.AC.IR](http://usid.irandoc.ac.ir)
 می‌توانید وارد سامانه علم‌سنجی دانشگاه‌ها و
 مراکز پژوهشی شوید.

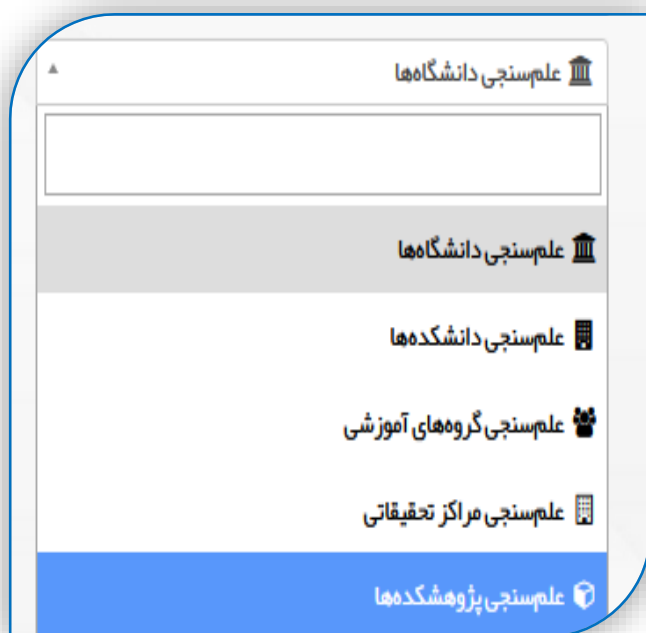

مع آوری اولیه اطلاعات است و تا پایان فرایند، آمار قابل استفاده نمی‌باشد.

ردیف	نام دانشگاه	رتبه‌بندی	ISI (WOS)	Scopus	ISI	ISI (WOS)	Scopus	ISI	ISI (WOS)	Scopus
۱	دانشگاه تهران	۱	۱۷/۸۲	۱۲۵	۲۵۶	۱,۳۳۶,۶۰۴	۸۱,۰۳۷	۲۸	۱۲,۳۰۷	۱۶,۳۶۵
۲	دانشگاه شهید بهشتی	۲	۱۱/۷۵	۱۰۹	۲۲۱	۷۵۶,۵۱۷	۲۸,۳۹۶	۷	۶,۰۶۲	۸,۸۲۶
۳	دانشگاه علامه طباطبائی	۳	۱۷/۸۱	۱۰۷	۲۲۰	۸۳۲,۹۶۰	۲۲,۰۷۷	۱۰	۵,۶۹۵	۸,۷۲۲
۴	دانشگاه امیرکبیر	۴	۱۸/۴۹	۹۲	۲۰۵	۷۳۸,۱۲۶	۲۰,۳۹۷	۱۱	۵,۷۸۵	۸,۶۶۷
۵	دانشگاه صنعت ایران	۵	۱۸/۰۷	۹۲	۱۹۵	۵۷۸,۳۹۱	۲۲,۰۱۵	۱۲	۵,۰۵۰	۷,۳۲۲
۶	دانشگاه آذربایجان	۶	۱۹/۴۶	۱۰۳	۱۹۲	۵۱۲,۵۶۰	۲۶,۶۰۸	۱۳	۲,۳۸۶	۵,۵۶۶
۷	دانشگاه اصفهان	۷	۲۱/۰۹	۶۶	۱۸۹	۵۱۶,۰۱۲	۲۲,۱۲۲	۱۴	۲,۳۰۷	۶,۷۷۲
۸	دانشگاه شیراز	۸	۱۷/۲۲	۷۵	۱۷۹	۵۰۲,۳۹۹	۲۸,۵۰۰	۱۵	۲,۵۲۵	۵,۹۲۷
۹	دانشگاه مشهد	۹	۱۵/۶۱	۷۷	۱۷۶	۴۲۷,۳۲۱	۲۷,۳۵۹	۱۶	۲,۵۳۹	۵,۲۲۲
۱۰	دانشگاه گیلان	۱۰	۲۵/۷۲	۸۰	۱۷۲	۲۱۲,۸۱۲	۸,۳۲۸	۱۷	۱,۳۸۷	۲,۳۹۹

نحوه استفاده از سامانه

۲. انتخاب نوع جستجو: در صفحه اصلی سامانه،
 می‌توانید از بین گزینه‌های مختلف جستجو، مانند
 جستجو بر اساس نام دانشگاه، دانشکده، گروه
 آموزشی، یا نام محقق، انتخاب کنید.

نحوه استفاده از سامانه

۳. اعمال فیلترها: با استفاده از فیلترهای موجود، می‌توانید جستجوی خود را به موارد مورد نظر محدود کنید.

۴. مشاهده نتایج: پس از اعمال فیلترها، لیست مؤسسات مرتبط با جستجوی شما به همراه رتبه آنها به نمایش در می‌آید.

علم‌سنجی دانشگاه‌ها

دانشگاه فردوسی مشهد

گروه‌بندی موضوعی

همه سال‌ها

نام

[بازنشانی](#) [جستجو](#)

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
سازمان پایش

سالانه علم سنجی در دانشگاه باویر از پژوهش دفتر سیاستگذاری برنامه ریزی آموزش عالی

توجه: سامانه در حال جمع آوری اولیه اطلاعات است و تا پایان فرآیند، آمار قابل استناد نمی باشد.

رتبه کشور	دانشگاه‌ها	انتشارات	استنادات	H-Index	H _o -Index	استناد به ازای مقاله	مقالات بین‌المللی	مقالات بین‌المللی	مقالات ISI	مقالات ISC	رتبه‌بندی: کشور	در فهرست جاری	عدم محاسبه:	خوداستادنی
							مقالات	مقالات ۱۰ پوتر	مقالات ۱۰ پوتر	مقالات ۱۰ پوتر				
۲۸،۱۲۷	۲۶،۴۵۹	۲۳۷،۱۴۱	۱۷۶	۷۷	۱۵/۶۱	۱۰٪	۲۶٪	۷،۲۳۲	۵،۴۳۲	۲،۵۳۹	۲،۶۰۹	۲،۸۱۷		

نکات قابل توجه

- در حال حاضر، اطلاعات مربوط به پایگاه استنادی ISC در سامانه فعال نیست و تنها اطلاعات استخراج شده از اسکوپوس و وب آف ساینس به نمایش در می‌آید.
- امکان ثبت نام و ایجاد حساب کاربری در سامانه وجود ندارد و دسترسی به اطلاعات به صورت مهمان امکان‌پذیر است.
- سامانه در حال توسعه است و به مرور زمان قابلیت‌ها و اطلاعات ارائه شده در آن افزایش خواهد یافت.

نحوه استفاده از سامانه

۵. بررسی جزئیات: با کلیک بر روی عنوان هر مؤسسه، می‌توانید به اطلاعات تفصیلی آن مانند اعضای هیات علمی، دانشکده‌ها، گروه‌های آموزشی، و نمودارهای مربوط به عملکرد علمی و دسترسی پیدا کنید.

اعضاء هیات علمی

زمینه‌های پژوهشی مقالات:

دانشجویان

خلاصه عملکرد پژوهشی

مقالات منتشر شده در مجلات برتر Scopus

ره‌ند مقالات Scopus

فهرست مقالات Scopus

مراکز تحقیقاتی

پژوهشکده‌ها

همکاری بین‌المللی Scopus

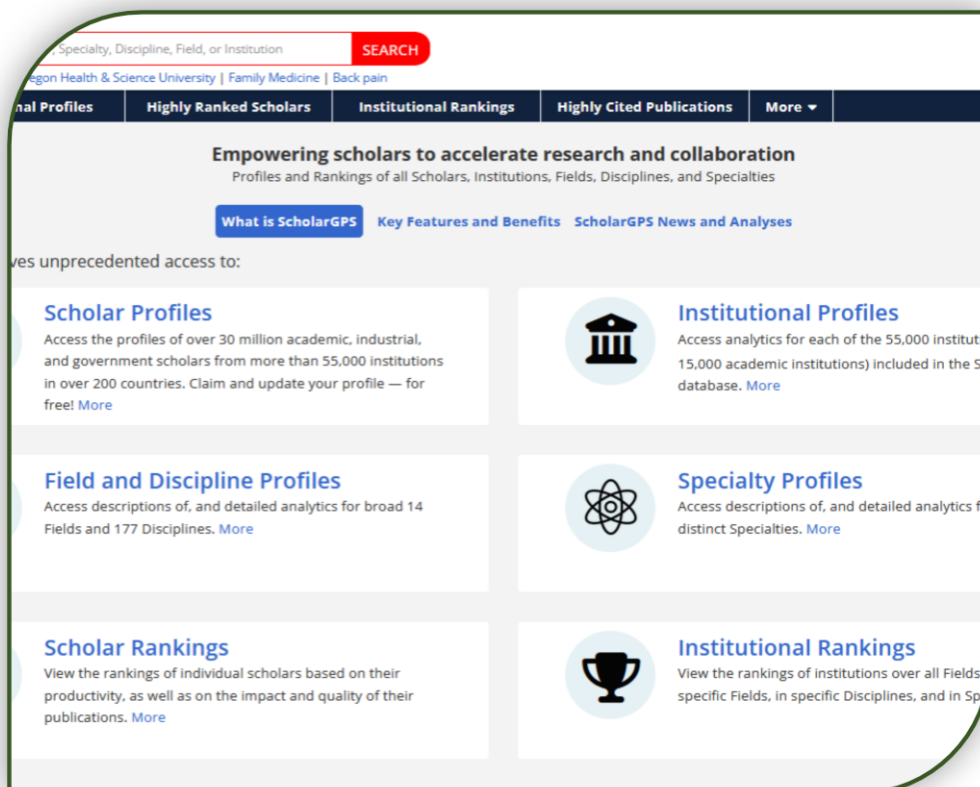
راهنمای آموزشی پایگاه ScholarGPS

ScholarGPS
POWERING SCHOLARLY ANALYTICS

معرفی

نشانی: [HTTPS://SCHOLARGPS.COM](https://scholargps.com)

SCHOLARGPS یک شرکت آمریکایی مستقر در کالیفرنیا است که مالکیت و مدیریت آن بر عهده META ANALYTICS LLC می‌باشد. SCHOLARGPS به عنوان برترین منبع آنلاین برای تحلیل فعالیت‌های علمی در محیط‌های دانشگاهی و سایر نهادها شناخته می‌شود.

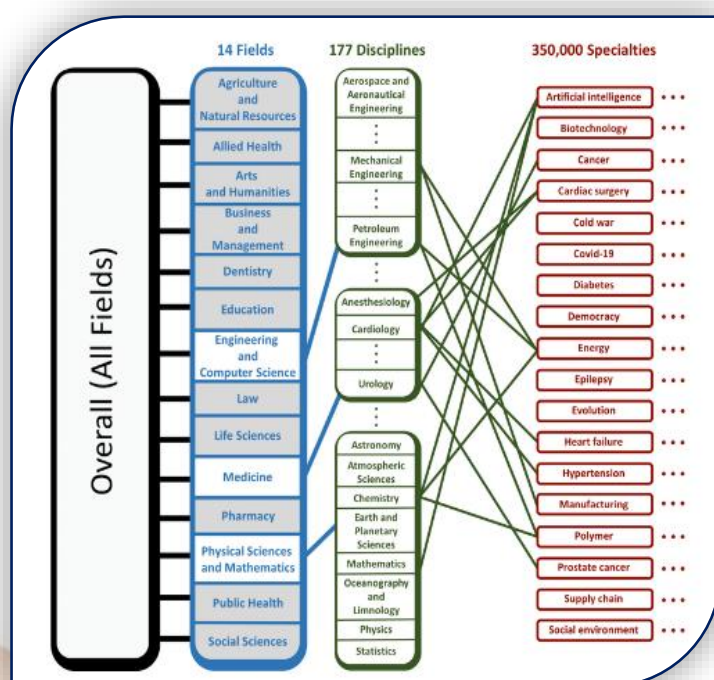
محتوی و پروفایل پژوهشگران

محتوای این پایگاه اطلاعاتی، مجموعه داده‌ای به‌روز و کاملاً فهرست‌بندی شده است که شامل اطلاعات بیش از ۲۰۰ میلیون مقاله علمی (مقالات ژورنالی، کتاب‌ها، فصل‌های کتاب، مقالات کنفرانس و اختراعات) از سراسر جهان می‌باشد. با استفاده از این حجم عظیم اطلاعات و سایر داده‌های پشتیبان، پلتفرم‌های اختصاصی هوش مصنوعی SCHOLARGPS از تکنیک‌های استخراج داده، یادگیری ماشین و علم داده برای ارائه پروفایل‌های دقیق و منحصربه‌فرد از محققان به همراه رتبه علمی آن‌ها در میان جامعه جهانی محققان، بهره می‌گیرند. این پروفایل‌ها شامل سابقه کامل فعالیت‌های یک فرد مانند: انتشارات، وابستگی‌های سازمانی، تخصص‌ها، همکاران و معیارهای رتبه‌بندی علمی است. پژوهشگران موجود در پایگاه داده SCHOLARGPS شامل بیش از ۳۰ میلیون پژوهشگر دانشگاهی، صنعتی و دولتی از ۵۵۰۰۰ مؤسسه در سطح دنیا می‌باشد.

Scholar Profiles

Access the profiles of over 30 million academic, industrial, and government scholars from more than 55,000 institutions in over 200 countries. Claim and update your profile — for free! [More](#)

ادامه

علاوه بر پروفایل پژوهشگران، خروجی پژوهشی و رتبه‌بندی بیش از ۱۵۰۰۰ مؤسسه آموزشی در بیش از ۲۰۰ کشور نیز ارائه می‌شود. فعالیت‌های علمی در ۱۴ حوزه موضوعی دسته‌بندی می‌شوند که به راحتی توسط محققان و متخصصان قابل شناسایی هستند. SCHOLARGPS این حوزه‌ها را به ۱۷۷ رشته تقسیم می‌کند که بر رشته‌های رایج دانشگاهی منطبق است.

محتوی و پروفایل پژوهشگران

ویژگی منحصر به فرد SCHOLARGPS تقسیم‌بندی دقیق به بیش از ۳۵۰۰۰۰ تخصص است که بر اساس محتوای انتشارات نمایه شده توسط SCHOLARGPS تعریف می‌شود. برای مثال، کاربران می‌توانند در SCHOLARGPS به دنبال محققان، مؤسسات یا انتشارات در تخصص فلورانس رنسانس جستجو کنند و نتایج (مانند محققان این حوزه) را مستقیماً مرتبط با موضوع جستجو دریافت کنند. پژوهشگران جدید و تخصص‌های آن‌ها با ظهور در منابع اطلاعات علمی، اضافه می‌شوند. کاربران همچنین می‌توانند برترین محققان بر اساس تخصص را شناسایی کنند، یعنی افرادی که در بالاترین ۰.۵ درصد در حوزه، رشته و تخصص منحصر به فرد خود قرار دارند. همچنین امکان موقعیت‌یابی جغرافیایی برترین محققان بر اساس تخصص مورد نظر هم وجود دارد.

Specialty Profiles

Using the search box below, search descriptions of, and analytics for individual Specialties.

Individual profiles are available for over 350,000 distinct Specialties. Each profile includes a detailed description of the Specialty, along with publication and citation histories and related analytics. The data include but are not limited to the total number of scholars compiled by ScholarGPS® within each Specialty. Search each Specialty relative to an institution or scholar of interest. Links to lists of ScholarGPS® Highly Ranked Scholars™, Highly Cited Publications, and Institutional Rankings within each Specialty are also provided.

Search by specialty

SEARCH

رتبه‌بندی

با توجه به وضعیت اشتراک کاربر (فردی یا نهادی)، SCHOLARGPS دسترسی به رتبه‌بندی نویسندگان، پژوهشگران و مؤسسات را در طیف گسترده‌ی حوزه‌ها، رشته‌ها و تخصص‌ها فراهم می‌کند.

Scholar Rankings

You can use the search box below to view the rankings of individual scholars based on their productivity, as well as on the impact and quality of their publications. Registered (but unsubscribed) users can view their own detailed rankings.

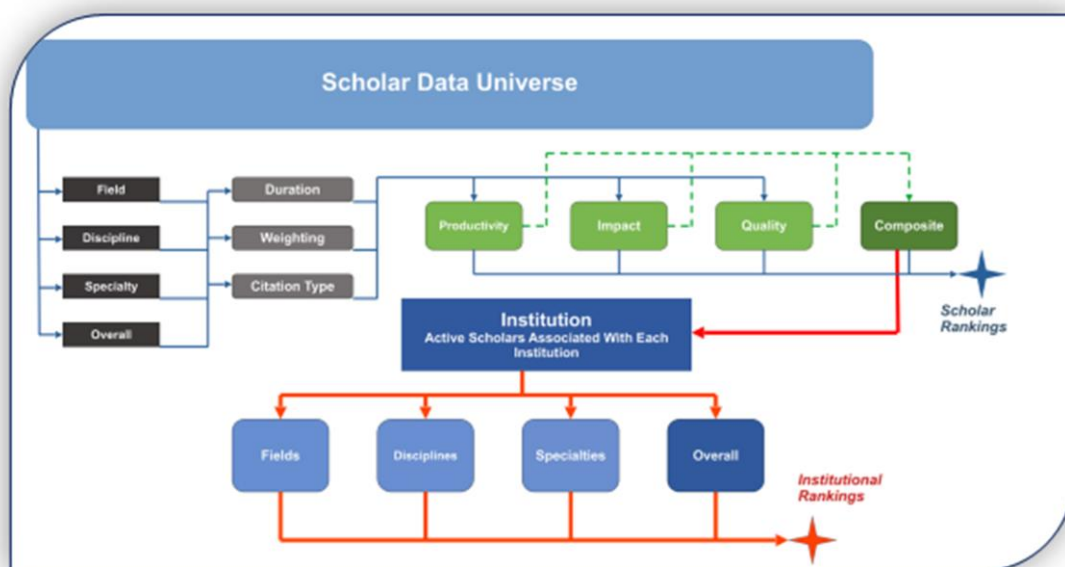
Each scholar's ranking among the global community of scholars is reported Overall (All Fields), in their Field, in their Discipline, and in their Specialties. Scholars are ranked in terms of their number of publications, their citations, their h-index, and their ScholarGPS® Ranks which includes all three metrics. Rankings are based on either a lifetime or last-five-year basis, with self-citations included or excluded, and with publications weighted or unweighted by the number of co-authors on each publication. See [Ranking Terminology](#) and [Methodology](#) and [subscription Plans and Pricing](#) for more details.

Identify individuals and display their ranking

SEARCH

رتبه‌بندی‌های علمی Scholar GPS بر اساس چند معیار انجام می‌شود:

- کیفیت (شاخص H)؛
- بهره‌وری (تعداد کل انتشارات آرشیوی)،
- تأثیر (تعداد استناد)
- معیار ترکیبی رتبه‌بندی SCHOLARGPS (میانگین هندسی نمرات بهره‌وری، تأثیر و کیفیت

کاربران می‌توانند رتبه‌بندی مادام‌العمر افراد یا رتبه‌بندی افراد طی ۵ سال اخیر را انتخاب کنند. همچنین می‌توانند رتبه‌بندی کلی (تمام حوزه‌ها) یک پژوهشگر (در کل پایگاه داده SCHOLARGPS)، رتبه‌بندی حوزه (در حوزه مشخص شده)، رتبه‌بندی رشته (در رشته مشخص شده) و حتی رتبه‌بندی تخصص (در تخصص مشخص شده) را مشاهده کنند. معیارهای رتبه‌بندی علمی، هم از نظر رتبه رقابت استاندارد (مثلاً رتبه‌بندی به صورت ۱، ۲، ۲، ۲، ۵، ۵، ۷ و ...) و هم از نظر رتبه درصد برتر (مثلاً ۱ درصد برتر) ارائه می‌شود.

SCHOLAR RANKINGS ¹						
Our Own Rankings	1	✓	✓	✓	✓	✓
All Scholars by ScholarGPS Ranks	Lifetime		✓	✓	✓	✓
	Prior 5 Years		✓	✓	✓	✓
All Scholars by Field, Discipline and Specialty	Lifetime		✓	✓	✓	✓
	Prior 5 Years		✓	✓	✓	✓
All Scholars by Productivity, Quality and Impact	Lifetime			✓	✓	✓
	Prior 5 Years			✓	✓	✓
Highly Ranked Scholars	Lifetime	✓	✓	✓	✓	✓
	Prior 5 Years	✓	✓	✓	✓	✓
Top Scholars by Expertise	Lifetime	✓	✓	✓	✓	✓
	Prior 5 Years			✓	✓	✓
Top Scholars by Institution	Lifetime	✓	✓	✓	✓	✓
	Prior 5 Years		✓	✓	✓	✓
Top Scholars by Country	Lifetime	✓	✓	✓	✓	✓
	Prior 5 Years		✓	✓	✓	✓

داده‌های SCHOLARGPS

داده‌های SCHOLARGPS از منابع عمومی مختلفی از جمله CROSSREF، PUBMED، دفتر ثبت اختراعات و علائم تجاری ایالات متحده، بنیاد ملی علوم (ایالات متحده)، مؤسسات ملی بهداشت (ایالات متحده)، نمودار علمی میکروسافت و UNPAYWALL استخراج می‌شوند. SCHOLARGPS دقت زیادی در تفکیک نام محققان و انتساب نهادها (به عنوان مثال، انتشارات) به محققان فردی تا حد امکان دارد. در صورت وجود اشتباه از طرف SCHOLARGPS، محققان می‌توانند پروفایل خود را اصلاح کنند.

Registration

افراد می‌توانند به صورت رایگان در نسخه ابتدایی SCHOLARGPS ثبت‌نام کنند که در آن می‌توانند پروفایل و رتبه‌بندی دقیق خود را مشاهده و ادعا کنند. رتبه‌بندی محققان و مؤسسات برتر نیز به صورت رایگان در دسترس است. اشتراک فردی PREMIUM شامل تمام امکانات نسخه ابتدایی رایگان و همچنین دسترسی به رتبه‌بندی SCHOLARGPS برای همه محققان می‌شود. اشتراک فردی ULTIMATE علاوه بر امکانات اشتراک PREMIUM، لیست‌هایی از برترین محققان بر اساس تخصص در حوزه‌ها، رشته‌ها و تخصص‌هایشان و همچنین تمام دسته‌بندی‌ها و گزینه‌های رتبه‌بندی برای همه محققان را ارائه می‌دهد. مشترکان نهادی می‌توانند گزینه‌های PREMIUM یا ULTIMATE را انتخاب کنند که به همه محققان مؤسسه مشترک شده، دسترسی به امکانات اشتراک PREMIUM یا ULTIMATE فردی را به ترتیب می‌دهد.

registration

Please complete the following. We'll send you a confirmation email allowing you to complete the registration. Once your registration is complete, you will be able to claim a scholar profile.

*** Indicates a required field**

First Name *

Middle Name

Last Name *

Email *

Please provide an institutional email address. Users without institutional email addresses will require additional verification after registration.

Field:

Select Field

Discipline:

Select Discipline

☐ * I have read, understood and agree in full to the [terms of use](#).

Submit

- در نهایت SCHOLARGPS ابزاری قدرتمند برای محققان، مؤسسات و کتابخانه‌ها برای ارزیابی و تحلیل فعالیت‌های علمی است. این پلتفرم به اساتید و دانشجویان کمک می‌کند تا:
- پروفایل و رتبه‌بندی علمی خود را ردیابی و ارتقا دهند.
 - همکاران بالقوه و فرصت‌های همکاری را پیدا کنند.
 - بهترین محققان در حوزه‌های خاص را شناسایی کنند.
 - تأثیر فعالیت‌های پژوهشی خود را ارزیابی کنند.
 - تصمیمات آگاهانه‌ای در مورد برنامه‌های آموزشی و پژوهشی خود بگیرند.

شبکه‌های اجتماعی، انواع آن و آشنایی با ابزارها

■ شهناز غلامحسین نژاد (کارشناس خدمات کتابداری)

متشکل از افراد،
گروه‌ها و ارتباط بین

آنهاست و به دو گروه عمومی و تخصصی تقسیم می‌شوند. شبکه‌های عمومی بیشتر سرگرمی است گرچه کارکردهای دیگری هم ممکن است داشته باشد و در این شبکه‌هاست که ایده‌پردازی‌های سیاسی و اقتصادی نیز شکل می‌گیرد ولی شبکه‌های تخصصی با هدف‌گیری‌های خاصی ایجاد می‌شود مثل کاربردهای تجاری، دانشگاهی و غیره.

شبکه‌های اجتماعی "مجموعه‌ای از نهادهای اجتماعی، شامل مردم و سازمان‌ها که به وسیله مجموعه‌ای از روابط معنی‌دار اجتماعی به هم متصل شده و در اشتراک‌گذاری ارزش‌ها تعامل دارند (فضلی، ۱۹۵).

شبکه‌ها زندگی اجتماعی انسان‌ها را تحت تاثیر قرار داده و جامعه واقعی را تبدیل به مجاز واقعی نموده است و کنش‌های انسان در جامعه مجازی بیشتر از زندگی واقعی است.

شبکه‌های اجتماعی همه
جنبه‌های زندگی ما را
تحت تاثیر قرار داده و

جامعه‌ای مجازی تشکیل داده و جامعه حقیقی انسان‌ها را تحت سیطره خود گرفته و به جای اثرگذاری جامعه حقیقی بر جامعه مجازی برعکس شده و سبک‌های زندگی و ارتباطات، قدرت‌های سیاسی و فرهنگی و رسانه‌های ارتباطی بسیاری از مولفه‌های زندگی بشری را تغییر داده است؛ به طوری که می‌توان از آن به عنوان ابزاری که با مطالعه و شناخت کارکردهایش، جهت تعالی و ارزش‌های انسانی را جهت یابی و استفاده نماییم. در ادامه ابتدا به شناخت و آشنایی با این ابزار پرداخته و به تدریج مباحث و مطالب مرتبط را بررسی خواهیم کرد.

شبکه‌های اجتماعی

شبکه اجتماعی^۱، سایت یا مجموعه سایتی است که به کاربران این امکان را می‌دهد که علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را به اشتراک بگذارند. شبکه اجتماعی

۱ Social network

ویدئوها و فایل‌های کامپیوتری و برقراری ارتباط با سایر رسانه‌های شخصی را دارند (جلالی، ۱۳۹۵).

رتبه الکسا چیست؟

Alexa Rank یا رتبه الکسا یک اندازه‌گیری کلی از محبوبیت یک وبسایت است، الکسا آمار ترافیک سه ماه گذشته میلیون‌ها وبسایت را در اختیار دارد، متریک رتبه الکسا، حاصل چگونگی مقایسه یک وبسایت با دیگر سایت‌ها می‌باشد، هرچه این عدد کمتر باشد، سایت محبوب‌تر است. وبسایتی با رتبه الکسای (یک) از بیشترین میزان ترافیک و درگیری با سایر سایت‌های موجود برخوردار است. از آنجا که رتبه الکسا، یک اقدام مقایسه‌ای است، برای محک و معیار رقابتی مفید است (جلالی، ۱۳۹۵).

انواع رسانه‌های اجتماعی

○ انجمن‌های اجتماعی

اولین نوع رسانه‌های اجتماعی است که توسط خرد جمع مشخص می‌شود که کاربر انجمن می‌تواند به دیگران برسد، به آن‌ها گوش دهد و سعی در جذب آنان داشته باشد. انجمن‌های اجتماعی می‌توانند به عنوان متریک‌های تجاری و ابزارهای مدیریت دانش، مورد نظارت و تحلیل قرار بگیرند. فیس بوک، لینکدین^۴، گوگل پلاس^۵ و یامر^۶، مولفه‌هایی از این انجمن‌ها هستند.

فیس بوک که توسط مارک زاکر برگ^۷ و هم اتاقی‌های کالجش در سال ۲۰۰۴ در دانشگاه هاروارد بنیانگذاری و در سال ۲۰۱۲ سهام آن به عموم پیشنهاد شد، در

تاریخچه شبکه‌های اجتماعی

اصطلاح شبکه‌های مجازی توسط چی ای بارنز در سال ۱۹۵۴ مطرح شد (فضلی، ۱۳۹۵). در سال ۱۹۶۰ نخستین بار بحث شبکه‌های اجتماعی در ایلی نیوز در آمریکا مطرح شد، پس از آن در سال ۱۹۹۷ نخستین سایت شبکه اجتماعی به آدرس SixDgress.com راه‌اندازی شد، اما بعد از سال ۲۰۰۲ انفجار تجارت در وبسایت شبکه‌های اجتماعی LinkedIn و Orkut و Friendster باعث تحول عظیمی در این عرصه و شکوفایی آن‌ها شد (جلالی، ۱۳۹۵).

در سال ۲۰۰۴ سایت‌های اجتماعی فرنداستر^۱ با ۷ میلیون کاربر و مای اسپیس^۲ با ۴ میلیون، مقام‌های اول را داشتند و در این سال فیس بوک^۳ هم راه‌اندازی شد. سال ۲۰۰۵ سال ظهور قوانین برای شبکه‌های اجتماعی بود. سال ۲۰۰۶ سال گسترش روزافزون کاربران و بازدیدکنندگان وبسایت‌های شبکه اجتماعی و همچنین سایر سایت‌های دیگر به شبکه اجتماعی بود (جلالی، ۱۳۹۵).

قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی

الف. ایجاد پروفایل شخصی شامل مشخصات، تصاویر، علاقه‌مندی‌ها و سایر موارد

ب. آشنایی با سایر کاربران و ارتباط با آن‌ها

ج. ایجاد فضای چت و گفت‌وگوهای فوری

شبکه‌های اجتماعی همچنین، متناسب با نوع موضوع فعالیت‌شان امکانات دیگری از قبیل خبرخوان‌های اینترنتی، بازی‌های آنلاین، قابلیت‌های آپلودکردن

۵ Google + (Google Plus)

۶ Yammer

۷ Mark Elliot Zuckerberg

۱ Friendster

۲ My Space

۳ Facebook

۴ LinkedIn

ویکی‌پدیا^۲

دایره المعارف رایگان و یک منبع غیر دانشگاهی اطلاعات است که هر کسی می‌تواند آن را ویرایش کند.

ویکی‌های سازمانی

صفحات وبی که به آسانی قابل ویرایش برای همکاری امن داخلی و خارجی و اشتراک‌گذاری دانش است.

○ ابزارهای میکرو بلاگ نویسی^۴

این ابزار توسط پیغام‌هایی با متن کوتاه مشخص می‌شوند و در دسترس عموم است.

توییتر^۵

یک سرویس ارائه دهنده میکرو بلاگ است که اجازه ارسال تویییت ۱۴۰ حرف را می‌دهد.

تامبلر^۶

پلتفرم دیگر میکرو بلاگ است که توسط شرکت تامبلر ارائه می‌شود و اجازه ارسال سریع داستان‌های کوتاه چند رسانه‌ای فیلم و عکس و تصویر را می‌دهد.

○ ابزارهای انتشار عکس

پینترست^۷، اینستاگرام^۸، فلیکر^۹ و پیکاسا^{۱۰} نمونه‌های آن هستند.

○ ابزارهای انتشار صدا

برای انتشار صوت که به تناوب مورد استفاده قرار می‌گیرد و اسپاتیفای^{۱۱} (سرویس جریان موزیک برای شنیدن آهنگ یا گوش دادن به رادیو)، آیتیونز^{۱۲} (پخش کننده

برگیرنده یک خط زمانی شخصی^۱، خوراکی‌های خبری^۲ ارتباطات (که دوستان نام دارد) و پیام‌های خصوصی است. فیس‌بوک که امروزه از بزرگترین ابزارهای رسانه‌های اجتماعی است به خاطر تغییر خط مشی حریم خصوصی بدون ارتباط واضح با کاربر آن بسیار مورد انتقاد قرار گرفته است.

لینکدین

وب سایت شبکه‌ای اجتماعی، برای حرفه‌ای‌هاست که با هم در تماس بوده و سازمان‌ها پست‌های خالی خود را فهرست کرده و کاندیداهای بالقوه جهت شغل‌یابی را می‌یابند.

گوگل پلاس

لایه‌ای اجتماعی است که مشخصات برخط دیگر گوگل، مانند دوستان، خانواده و آشنایان را سازماندهی و به اشتراک می‌گذارد.

یامر: شبکه اجتماعی خصوصی برای یک سازمان است که دربرگیرنده برنامه‌های کاربردی بهره‌وری و یک اینترنت سنتی و یک برون نت است.

○ ابزارهای انتشار متن

نوع دوم رسانه‌های اجتماعی است که برخی از آن‌ها عبارتند از، بلاگ وردپرس (WordPress. Org) که یک نرم‌افزار متن باز، برای ایجاد و مدیریت بلاگ‌ها و وبسایت‌هاست که از قالب استاندارد بهره گرفته و کاربر می‌تواند بدون دانش لازم، مستقیماً به تایپ محتوا بپردازد.

^۷ Pinterest

^۸ Instagram

^۹ Flickr

^{۱۰} picasa

^{۱۱} Spotify

^{۱۲} iTunes

^۱ timeline

^۲ News feeds

^۳ Wikipedia

^۴ Microblogging

^۵ Twitter

^۶ Tumblr

می‌گیرد از قبیل منابع انسانی، بازاریابی، سودمندی، بهداشت، خیریه و غیره.

لینکدین، قهوه استارباکس^۵، (Opower) سازمانی در بخش انرژی که افراد را از مصرف انرژی شان آگاه می‌سازد از نمونه‌های بازی گونه سازی هستند.

○ هم‌نشری ساده (RSS)

فناوری برای توزیع محتوای وب به مشترکان است و با هشدارهایی که یادآوری‌هایی پس از انتشار محتوای جدید منتشر می‌کند، متفاوت است و برای استفاده‌های خصوصی و حرفه‌ای استفاده می‌شود.

○ انواع دیگر رسانه‌های اجتماعی

ابزارهای پخش زنده (تلویزیون، ابزارهای دنیای مجازی (ملاقات‌ها، صحبت‌ها و ایده‌ها و تماشای نمایش‌ها در یک محیط مجازی) ابزارهای رسانه‌های اجتماعی موبایل و ابزارهای بهره‌وری (بهره‌وری سازمان) و وبسایت‌های جمع‌آوری اطلاعات از انواع این رسانه‌ها هستند (روشندل، ۱۳۹۴).

پیامدهای شبکه‌های اجتماعی

- انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات و افزایش قدرت که این اخبار بدون سانسور منتشر شده و می‌تواند یک مزیت باشد هر چند امکان تکثیر اطلاعات مخدوش و نادرست هم بسیار است.
- عبور از مرزهای جغرافیایی و آشنایی با افراد و جوامع و فرهنگ‌های مختلف
- شکل‌گیری و تقویت خرد جمعی
- امکان بیان آزادانه ایده‌ها و آشنایی با ایده و سلیقه و افکار دیگران

رسانه و برنامه کاربردی کتابخانه رسانه برای فایل‌های صوتی و تصویری^۱، پادکست^۱ (شامل بخش‌هایی است مانند تعدادی از رمان‌ها، سریال‌های مصاحبه‌ها و...) نمونه‌هایی از این رسانه‌های اجتماعی هستند.

○ ابزارهای انتشار ویدئو

سکوی رایانش‌هایی برای به اشتراک‌گذاری قطعات ویدئویی است که می‌تواند اطلاعاتی در باره زبان بدن که طی برقراری ارتباط استفاده می‌شود ارائه دهد؛ که یوتیوب^۲ از معمولی‌ترین این ابزارهاست.

یوتیوب، آپلود محتواهای ویدئویی کاربران و اشتراک‌گذاری آن و تحریک کاربران دیگر به عنوان سکوی رایانش و توزیع این محتواها.

ویمیو^۳ که برای تماشای آپلود و به اشتراک گذاشتن ویدئوهاست و این^۴ ویدئوهای حلقه‌ای محدود شش ثانیه‌ای است برای ابزار میکرو بلاگ نویسی توییتر.

○ ابزارهای بازی اجتماعی

بازی را برخط انجام می‌دهد و سازمان‌هایی در این بازی‌های برخط شرکت می‌کنند که با تبلیغات و یا با محصولات و سرویس‌ها و نیز برنامه‌های کاربردی بازی موبایل برای تلفن‌های هوشمند را ارتقا دهند. این نوع رسانه‌های اجتماعی با مفهوم وسیع‌تر "بازی گونه سازی" در ارتباط است که در آن موقعیت‌های زندگی واقعی با رقابت تغییر می‌یابد؛ به عبارتی بازی گونه‌سازی تفکر بازی و تکنیک‌هایی را در موقعیت‌های حقیقی به کار می‌برد در نتیجه بدون شبیه سازی است. بازی گونه‌سازی به طور گسترده در حوزه‌های مختلفی مورد استفاده قرار

^۴ vine

^۵ Starbucks

^۱ Podcast

^۲ You tube

^۳ Vimeo

- تاثیرات منفی رفتاری (جلالی، ۱۳۹۵).

آشنایی با شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌ها و تهدیدها،
محمدمهدی جلالی. شاهرود، دانشگاه صنعتی شاهرود،
۱۳۹۴

مدیریت رسانه‌های اجتماعی، طاهر روشن‌دل اربطانی.
تهران: دانشگاه تهران، موسسه انتشارات و چاپ، ۱۳۹۴
تحلیل شبکه‌های اجتماعی، اکبر طالب پور- تهران :
روش‌شناسان، ۱۳۹۶
شبکه‌های مجازی و فرهنگ ایرانی در عصر جهانی شدن،
حسن فضلی، تهران: ناگوس، ۱۳۹۵

- کارکردهای تبلیغی و محتوایی
- ارتباط مجازی و مستمر با دوستان و آشنایان
- تبلیغ و توسعه ارزش‌های اسلامی در عرصه جهانی
- یکپارچه سازی امکانات اینترنتی و وب
- توسعه و بهره از مشارکت‌های مفید اجتماعی
- افزایش سرعت فرایند آموزشی
- افزایش اعتماد و صمیمیت و صداقت در فضای

سایبری

پیامدهای منفی شبکه‌های اجتماعی

- شکل‌گیری و ترویج سریع شایعات
- اخبار کذب - تبلیغات ضد دینی
- نقض حریم خصوصی افراد
- انزوا و دور شدن از محیط واقعی اجتماع

تاریخ شفاهی کتابخانه مرکزی (مصاحبه‌ها، خاطرات، ...)

معرفی‌ها (کتاب، نشریات، ...)

نمایشگاه‌ها و گزارش‌ها (هم‌اندیشی با کتاب، نشست‌های تخصصی، ...)

همراه با تاریخ شفاهی کتابخانه مرکزی

مصاحبه

“

دکتر رحمت الله فتاحی

استاد بازنشسته گروه کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد

قسمت اول: مصاحبه با اساتید

■ شهناز غلامحسین نژاد (کارشناس خدمات کتابداری)

از دانشگاه تهران دانشنامه کارشناسی ارشد گرفتم. از سال ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۶ دوره دکترای کتابداری و اطلاع رسانی در دانشگاه نیوساوت ولز در سیدنی استرالیا را گذراندم و دانشجوی نمونه دانشگاه شدم.

“از چه تاریخی و در کجا مشغول به فعالیت شدید؟
کار حرفه‌ای خود را با سمت فهرست‌نویس در کتابخانه مؤسسه برنامه‌ریزی ایران در تهران و زیر نظر دکتر هوشنگ ابرامی آغاز کردم (۱۳۵۸-۱۳۵۵ و از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۵۸) ریاست کتابخانه مؤسسه بین‌المللی بیوشیمی و بیوفیزیک دانشگاه تهران را برعهده داشتم. از سال ۱۳۶۲ به کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد انتقال یافتم و کار خود را به عنوان مسئول فهرست‌نویسی آغاز کردم. از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۸ دو دوره رییس و یک

”جناب آقای دکتر فتاحی لطفا خودتان را معرفی کنید و مختصری از زندگی و پیشینه خانوادگی و تحصیلات خود بیان بفرمایید.

رحمت‌الله فتاحی هستم، متولد ۱۳۳۰ (همدان)، پدرم سیدتقی فتاحی، زاده ۱۲۹۲ در روستای کساوند (۲۰ کیلومتری ملایر) مادرم سکینه هاشمی و متولد ۱۲۹۴ بود. خانواده پرجمعیتی بودیم و من در محیطی بسیار پر رفت و آمد و پرماجرایی بزرگ شدم. پدرم اهل شعر و ادب و مطالعه بود و همواره ما را به رعایت اخلاق انسانی پند می‌داد. دوران کودکی پرهیجانی داشتم و مسائل و مشکلات زیادی را تجربه کرده‌ام. در سال ۱۳۵۳ دوره کارشناسی زبان و ادبیات انگلیسی را در دانشگاه فردوسی مشهد به پایان رساندم و در سال ۱۳۵۸ در رشته کتابداری

”اولین کتابی که خوانده‌اید را به خاطر دارید؟

بله، به جز کتاب‌های کودکان و نوجوانان، کتاب "نبرد من" از آدولف هیتلر که عکسش روی جلد درج شده و متعلق به پدرم بود را خواندم. نام هیتلر و مصیبت‌های جنگ جهانی دوم را بارها از زبان پدرم شنیده بودم. خوشی من این بود که نبردی است در میدانی بزرگ که باید واردش می‌شدم؛ با پدرم، برادرانم و این و آنی که دوست‌شان داشتم یا نداشتم. اما خبری از میدان و جنگ و نبرد نبود. چیزی از آن نمی‌فهمیدم، اما چیزی دیگر هم برای خواندن نداشتم.

”کمی از دوران دانشجویی و زندگی دانشجویی‌تان

برایمان می‌گویید؟

مهرماه ۱۳۴۹ دانشجوی دانشکده ادبیات شدم. شناختی از استادان و دانشکده نداشتم، سال اول عمومی بود و رشته کسی مشخص نبود. از نیم سال دوم براساس معدل، تعیین رشته می‌شد. من زبان انگلیسی را به دلیل علاقه‌ام و دوستی با آقای حسن جاویدی انتخاب کردم. زندگی دانشجویی و دوره کارشناسی و دانشکده ادبیات از بهترین‌ها و لذت زندگی من بوده است. بعد از پایان دوره سربازی، در آزمون کارشناسی ارشد شرکت کرده و در دو رشته زبان و ادبیات انگلیسی و کتابداری قبول شدم که البته رشته کتابداری را برگزیدم. دوران دانشجویی خوبی داشتم و در طول سه سال، علاقه و احساس مشترکی بین هم دوره‌ای‌ها شکل گرفته بود.

”چطور با خانم دکتر مهری پریخ آشنا شدید؟

کمی از زندگیتان می‌گویید؟

بعد از قبولی در دوره کارشناسی ارشد با ایشان که ورودی قبل از من بودند، آشنا شدم و کم کم احساس کردم که دوست دارم دیدارهایم را بیشتر کنم، اواسط آذرماه ۱۳۵۷ به خواستگاری رفتم و به خاطر شرایط حاکم بر جامعه

دوره نایب رییس انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و دو دوره نیز رییس شاخه خراسان این انجمن (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶) بودم. همچنین به مدت ۱۵ سال مشاور علمی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی نیز هستم.

”از چه زمانی وارد دانشگاه فردوسی مشهد شده‌اید؟

در سال ۱۳۶۴ به دانشگاه فردوسی مشهد آمدم و تا سال ۱۳۶۶ رئیس بخش فهرست‌نویسی فارسی و عربی کتابخانه مرکزی بودم، از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۱ رئیس بخش خدمات فنی بودم. همزمان در رشته کتابداری (دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی) تدریس می‌کردم. سپس با استفاده از بورس تحصیلی دانشگاه فردوسی به استرالیا رفته و از دانشگاه نیوساوت ولز سیدنی دانشنامه دکتری کتابداری گرفتم (۱۳۷۶). پس از بازگشت به ایران، به تدریس و تحقیق در گروه کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد مشغول و از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ ریاست گروه کتابداری این دانشگاه را برعهده داشتم.

”در حال حاضر به چه فعالیت‌هایی می‌پردازید؟

در حال حاضر نیز دوران بازنشستگی را سپری می‌کنم و همچنان دست اندرکار پژوهش و مطالعه‌ام.

”چه شد که به کتاب و کتابخوانی علاقه مند

شدید؟

در نوجوانی چون نه سینمایی بود و نه تلویزیونی، به کتاب خواندن علاقه‌مند شدم. پدرم اهل مطالعه و کتابخوانی بود و طاقچه‌ای را در منزل به کتاب‌ها اختصاص داده و من با زحمت فراوان توانستم به کتاب‌های آن طاقچه دسترسی پیدا کنم و با وجود اینکه مطالب کتاب را نمی‌فهمیدم باز هم دوست داشتم بخوانم و "هرآنچه خوانی" می‌کردم.

(روزهای انقلاب و هیجانات سیاسی) مجبور شدیم به سرعت مراسم عقد و عروسی را با حضور تعداد کمی از اقوام و دوستانمان که ساکن تهران بودند، انجام داده و ازدواج کردیم. خانواده های ما که در مشهد بودند، به دلیل اعتصاب در راه آهن و هواپیمایی نتوانستند به تهران بیایند و در مراسم شرکت کنند. فرناز اولین دخترم در سال ۱۳۶۰ و مهرناز دختر دیگرم سال ۱۳۶۴ متولد شدند.

” از چه سالی وارد کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد شدید؟ همکارانتان چه کسانی بودند؟

دی ماه ۱۳۵۸ من و خانم پریخ نامه‌ای مبنی بر درخواست انتقال به کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد به ریاست وقت این دانشگاه نوشتم. متأسفانه، درخواست ما رد شد، ولی چهار سال بعد با تغییر ریاست دانشگاه و کمک دوستانمان برادران جاویدی، توانستیم موافقت انتقال به کتابخانه مرکزی را بگیریم. به دلیل علاقه و تخصصم رئیس بخش فهرست‌نویسی کتاب‌های فارسی و عربی شدم و با شادروان محمد علی خاکساری کار می‌کردم. با خانم ملیحه ناظم نیز که کارشناس زبان و ادبیات انگلیسی و شخصیتی اهل مطالعه، فهیم و متخصص سرعنوان‌های موضوعی فارسی بود و همچنین همکاران دیگر که وجودشان مغتنم بود، همکار شدم.

” لطفاً از ادامه تحصیل در استرالیا برایمان بفرمایید.

بعد از سه دوره شرکت در آزمون اعزام به خارج برای تحصیل در دوره دکتری سرانجام پذیرفته شدم. دو سال دوندگی کردم (مراجعه به تهران و وزارت علوم و اداره کل

بورسها) بالاخره همراه خانم پریخ توانستیم قدم به دانشگاه نیوساوت ولز بگذاریم و دوران دکتری خود را آنجا آغاز کنیم. پرداخت شهریه و هزینه زندگی با مشکلات جدی همراه بود. تحصیل و زندگی در آنجا برایمان خیلی سخت بود و برای انجام پایان‌نامه‌هایمان با مشکلات زیادی روبه‌رو بودیم. پایان‌نامه‌ام را با موضوع جدید و نوبی با کمک خانم "یوجینی گرگ"^۱ (کتابدار دانشگاه مکواری سیدنی) انتخاب کرده و دکترایم را گرفتم. در سال پایانی تحصیل، سه مقاله انگلیسی من در مجلات علمی استرالیا، انگلیس و آمریکا برجسته شد. نوآوری و ارائه یک مدل جدید برای سازماندهی اطلاعات در فهرست‌نویسی توصیفی باعث این برجستگی شده و به عنوان دانشجوی نمونه، تقدیر شدم. دعوت‌نامه‌ای هم از دانشگاه واشنگتن در سیاتل آمریکا برای تدریس در آن دانشگاه دریافت کردم. اما بلافاصله پاسخ رد دادم، چون به کشور و دانشگاه فردوسی مدیون بودم.

” لطفاً در مورد تغییر نام رشته کتابداری هم توضیح بدهید.

در طول تقریباً دو دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰، تقاضای دانشجویان به تغییر نام رشته با هدف ایجاد جذابیت برای رشته و نیز مقبولیت اجتماعی را می‌توان یک نیروی پیش‌ران به شمار آورد. از سوی دیگر پژوهش‌های برخی از اعضای هیأت علمی پیش‌زمینه لازم برای طرح ضرورت تغییر نام رشته را ایجاب می‌کرد و پرسش اساسی به وجود آمد که متولی این تغییر کیست؟ طرح تغییر نام در کمیته برنامه‌ریزی کتابداری و اطلاع‌رسانی وزارت علوم، باعث شکل گرفتن زمینه‌های بررسی شد و در اوایل سال ۱۳۹۱ جدی بودن تغییر تأیید شد. پیشینه آموزشی، علمی و

1. Eugenie Graig

تعداد قابل توجهی کارگاه آموزشی تخصصی، سخنرانی‌های علمی در همایش‌های داخلی و بین‌المللی، همکاری رایگان با ده‌ها کتابخانه و سازمان حرفه‌ای را می‌توانم نام ببرم.

”هر چند انسان فعالی چون شما هیچ وقت بازنشسته نمی‌شود، اما از نظر اداری چه زمانی بازنشسته شدید و مختصری راجع به این دوران هم برایمان بگویید.“

در اوایل دهه ۱۳۹۰ کم‌کم به این نتیجه رسیدم که خودم را پس از ۴۰ سال خدمت، بازنشسته کنم. دلایل خودم را داشتم؛ اول اینکه به علایقم برسم، از جمله خواندن کتاب‌های نیمه‌تمام و نیز تردیدی که با جو حاکم بر محیط کار داشتم و اینکه آیا می‌توانم آن را تحمل کنم؟ در بهار ۱۳۹۴ ضمن دیدار با دکتر محمد کافی ریاست وقت دانشگاه، درخواست بازنشستگی‌ام را مطرح کردم. ایشان ابتدا مخالفت کردند و بعد از شنیدن دلایلم اول مهرماه ۱۳۹۴ بازنشسته شدم. البته، همچنان به تدریس یکی دو درس و نیز راهنمایی پایان‌نامه‌هایی که از قبل داشتم، ادامه دادم. اکنون بر این باورم که در کنار فعالیت‌های علمی و حرفه‌ای، نیاز دارم تا در زمینه اصلاحات اجتماعی و رشد فکری جامعه نیز تلاش کنم. جناب آقای دکتر فتاحی از شما بسیار متشکرم که وقت خودتان را به ما دادید و برایتان آرزوی سلامتی و موفقیت و روزهای شادی در کنار خانواده گرامی‌تان داریم.

حرفه‌ای اعضای کمیته، نقطه قوت این رویکرد بود. تغییر نام انجام شد، اما در عمل تلاشی در راستای آمادگی برای آن در میان گروه‌های کتابداری کشور انجام نشد. همکاران آمادگی لازم در بُعد آموزش و مهارت‌آفرینی را در خود ایجاد نکردند. همچنین نیاز بود تا اقدامات گوناگونی برای تعریف پست‌های سازمانی و سمت‌های جدید انجام می‌گرفت و در سازمان امور استخدامی کشور تصویب می‌شد که نشد.

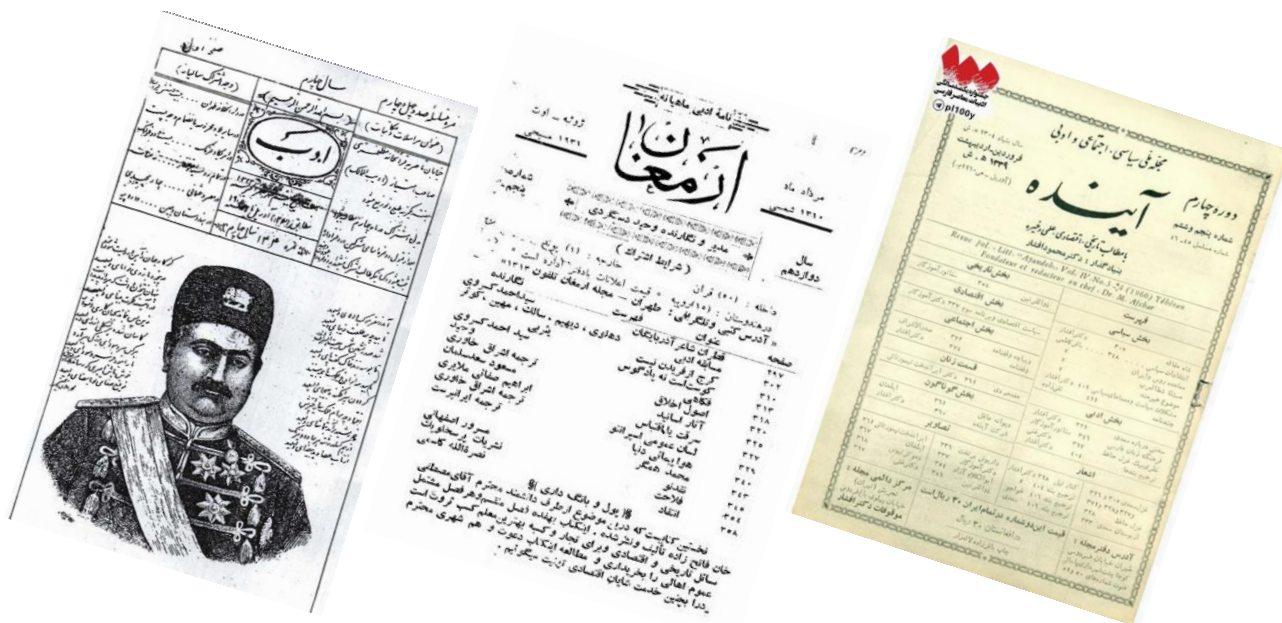
”لطفاً از اقدامات خود در حرفه‌تان و خدماتی که انجام داده‌اید، بفرمایید.“

فعالیت‌های من در حوزه‌های علمی و حرفه‌ای در سطوح آموزشی و دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی و در دانشگاه فردوسی مشهد همچنین در سطح استان خراسان رضوی و در سطح ملی و فراملی بوده است. فکر کنم بهتر باشد دوستان را به کتاب سرگذشتنامه‌ام (زندگی با هفت خوانش شیرین است) هدایت کنم تا با مطالعه این کتاب بیشتر با من و زندگیم آشنا شوند. ولی در کل می‌توانم از راه اندازی دوره‌های ارشد و دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، سردبیری دو مجله علمی - پژوهشی، عضویت در هیأت تحریریه شش مجله علمی-پژوهشی و علمی - ترویجی و... نام ببرم. همچنین، راه اندازی نخستین شبکه مجازی علمی (گروه بحث الکترونیکی) با حدود ۴۶۰۰ عضو، تأسیس شاخه ایرانی انجمن بین‌المللی سازماندهی دانش، برگزاری چندین همایش ملی، برگزاری

معرفی نشریات قدیمی موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

■ ساحل نگهبان (کارشناس خدمات کتابداری)

منتشر شده سه دوره مختلف را طی کرده و مدتی در تبریز و زمانی در مشهد و چندی در تهران انتشار یافته است.

مندرجات روزنامه ادب چنان که در عنوان روزنامه ذکر شده بیشتر مطالبی است علمی، ادبی، اقتصادی و تاریخی. اولین شماره روزنامه ادب در خراسان و به طور مشخص در شهر مشهد در روز چهارم رمضان ۱۳۱۸ (مطابق ۵ دی ماه ۱۲۷۹) انتشار یافته است. این روزنامه به طور هفتگی و هر شماره از آن در هشت صفحه به قطع ۲۰×۳۰ با چاپ سنگی و خط نستعلیق، چاپ و توزیع شده است.

در بخش نشریات فارسی کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد بیش از ۴۰۰ نشریه گذشته نگر نگهداری می‌شود که ارزش ادبی، تاریخی و علمی زیادی دارند و برخی از آنها حدود صدسال قدمت دارند. در این نوشتار به بررسی و تحلیل تعدادی از این نشریات پرداخته شده است. برای گردآوری این مطالب از ویکی پدیای فارسی، برخی سایتهای اینترنتی و مراجعه به خود نشریات استفاده شده است.

■ روزنامه ادب

روزنامه ادب به مدیریت ادیب الممالک (۱۲۳۹-۱۲۹۶ش.) شاعر و نویسنده چند روزنامه^۱، تأسیس و

منتشر کرد (برگرفته از دانشنامه گستر زیرنظر علی رامین، کامران فانی، و محمدعلی سادات، جلد دوم، ۱۳۸۹ ص ۱۲۱).

۱. ادیب الممالک فراهانی روزنامه‌های ادب، ادب مصور، مجلس، عراق عجم، ایران، ایران سلطانی و ضمیمه فارسی روزنامه ارشاد باکو (به سردبیری احمد آقایی قره‌باغی) را

■ آرمان

به مدیریت دکتر شیرازپور - پرتو در تهران در آذر ماه ۱۳۰۹ هجری شمسی منتشر گردید و اولین شماره آن در تاریخ مذکور در چهل صفحه به قطع کوچک در مطبعه (انتشارات) سربی فردوسی طبع و منتشر شد.

مجله آرمان ماهیانه بود و وجه اشتراک سالیانه آن در شماره اول در داخل کشور سه تومان و در خارج چهار دلار تعیین شده بود. محل اداره: تهران خیابان شاه‌آباد، کوچه قدیمی و محل طبع آن چاپخانه‌های مختلف فردوسی و مطبعه (انتشارات) برادران باقر زاده مطبعه (انتشارات) فره‌مند بوده است. در خصوص قیمت این مجله لازم به ذکر است که پس از انتشار اولین شماره بر اساس استقبال خوبی که از این جریده به عمل آمد قیمت مجله از سه به دو تومان کاهش یافت.

آرمان مجله‌ای ادبی، تاریخی و اجتماعی بود و بیشتر مقالات آن به قلم نویسندگان معروف آن زمان تهیه می‌شد. از جمله نویسندگان آرمان می‌توان از دکتر پرتو، بدیع الزمان خراسانی، نصر الله فلسفی، محمد تقی بهار، رشید یاسمی، پروفسور هشترودی، رحیم زاده صفوی و ... نام برد.

از ترکیب نویسندگان مجله آرمان مشخص می‌گردد که این جریده (نشریه) مطالب و مقالات مفید را تهیه نموده و به زیور طبع می‌آراست و با اینکه قطع صفحاتش کوچک بود و بیش از ده شماره از آن منتشر نگردید، اما شهرت و نفوذی فوق‌العاده در میان مردم یافت. با آن‌که در برخی از شماره‌های آرمان تعدادی تصویر از جمله تصویر ادیب پیشاوری و کمال‌الملک به چاپ رسیده است، اما در کل نمی‌توان این مجله را مجله‌ای مصور نامید.

آرمان از حیث زیبایی طبع و کاغذ چندان قابل توجه نبوده، اما این نقیصه را تا اندازه‌ای مقالات علمی و پرمایه آن جبران می‌نموده‌اند. سال اول مجله آرمان با انتشار شماره ده که با شماره هشت و نه یکجا طبع و توزیع شده خاتمه پیدا کرده و مجموع ده شماره به آذر ماه ۱۳۰۹ شروع و در شهریور ۱۳۱۰ پایان یافته است. توضیح اینکه شماره ۶ و ۷ مجله آرمان و همچنین شماره‌های ۸ و ۹ و ۱۰ هر کدام در یک مجلد نشر شده است و مجموع صفات دوره سالیانه آن ۳۴۸ صفحه می‌باشد.

بر حسب وعده‌ای که در پشت جلد آخرین شماره داده شده، بنا بوده به جای شماره ۱۱ و ۱۲ یک رمان تقدیم مشترکین گردد، ولی هیچ‌گاه این وعده عملی نگردیده و به درستی مشخص نیست که عاقبت این مجله به کجا انجامیده است. بنابراین، می‌توان گفت که روزنامه آرمان با انتشار ده شماره برای همیشه تعطیل شده است.

■ مجله ارمغان

یکی از مجلات ادبی و تاریخی مفید به زبان فارسی است که وحید دستگردی با انتشار بیست و دو ساله آن خدمت گرانبهایی به زبان و ادبیات فارسی نموده است.

آغاز تأسیس ارمغان در بهمن ماه ۱۲۹۸ ه. ش در تهران بوده و به استثنای چند سال اول که به علت نداشتن چاپخانه اختصاصی انتشار ارمغان مرتب نبوده بقیه سنوات همه ساله ده شماره منتشر و به عوض شماره‌های یازده و دوازده کتاب نفیسی در شعر و ادب تقدیم مشترکین می‌شده است.

دوره‌های ارمغان چنان که توسط ناشر آن به تکرار در پشت جلدهای مجله نوشته به منزله یک کتابخانه جامع و نفیسی است که از هر جهت مطالعه‌کننده را از داشتن بسیاری از کتب شعر و ادب بی‌نیاز می‌سازد.

فروردین ۱۳۲۰ انتشار یافته است. همان گونه که یادآور شدیم، دوره بیست و دو ساله مجله ارمغان به منزله کتابخانه جامعی است که انواع مختلفی از مطالب تاریخی، ادبی، سرگذشت و داستان در آن یافت می شود؛ در نتیجه همین تنوع مطالب است که شخص از مطالعه دوره های ارمغان سیر نمی گردد.

علاوه بر مطالب تاریخی و ادبی که در این مجله موجود است، شرح حال عده زیادی از شعرا و نویسندگان گمنام فارسی زبان با اشعار و آثار آنها در مجله ارمغان درج شده و بهترین نمونه برای اطلاع از آثار و اشعار شعرای گمنام و متوسط است. گاه گاهی نیز شرح حال شعرای معروف از قبیل کمال الدین و جمال الدین عبدالرزاق اصفهانی و نظامی گنجوی و ... به تفصیل در آن دیده می شود.

■ آریانا

مجله ای تاریخی، ادبی و تحقیقی از انتشارات انجمن تاریخ افغانستان که از بهمن ۱۳۲۱ انتشار آن آغاز گشت. هدف از انتشار این مجله روشن ساختن گوشه های تاریخ افغانستان، تاریخچه زبان ملی، جغرافیا و اعلام جغرافیایی آن کشور، مسائل ادبی، سکه شناسی، باستان شناسی، کتیبه شناسی، کتاب شناسی، شناخت فرهنگ مردمی (فولکلور)، نژادشناسی و موضوع هایی از این گونه یاد شده است؛ لیکن بخش عمده مندرجات آن را مقالات تاریخی تشکیل می داد چاپ این مجله به مدت ۳۰ سال ادامه داشت.

■ ایرانشهر

مجله ای است که حسین کاظم زاده (که بعدها شهرت ایران شهر گرفت) آن را منتشر می ساخت. این مجله بین سال های ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۶ شمسی در برلین منتشر و در حدود ۴۰ شهر ایران پخش می شد.

شماره اول سال اول مجله ارمغان به مدیریت وحید دستگردی اصفهانی در تهران تأسیس و در بهمن ۱۲۹۸ هـ.ش با چاپ سری در سی و شش صفحه به قطع کوچک خشتی منتشر شده است. شماره اول ارمغان با اشعاری که اثر طبع وحید دستگردی است، تحت عنوان "مژده آغاز ارمغان یا مرام و مسلک ما" شروع می شود.

سال اول با انتشار شماره ۹ و ۱۰ که یکجا انتشار یافته و متعلق به سال ۱۲۹۹ می باشد و پس از آن سال دوم مجله شروع گردیده، بهای سالیانه مجله در سال اول بدین قرار معین گردیده است: تهران: ۳۰ قران، داخله و خارجه ۴۰ قران، تک نمره دو قران، اعلانات سطری دو قران.

محل اداره: تهران؛ حیات شاهی، کوچه منصر السلطان. نمره بیست و یکمین دوره مجله ارمغان در سال ۱۳۱۹ منتشر شده است. اما به علت وقوع جنگ جهانی دوم و اثرات مخرب آن در ایران این مجله در این سال با بی نظمی هایی روبرو گردیده است. به هر حال اولین شماره بیست و یکمین دوره مجله ارمغان در شهریورماه ۱۳۱۹ انتشار یافته است. این شماره با این مقدمه شروع می شود: "به نام یزدان پاک، مجله ارمغان در سال ۲۱ به سبب انقلاب جهان و جنگ و بحران از بحران بر کنار نمانده و تا کنون که شش ماه از سال می گذرد به نشر یک شماره موفق گردیده است ولی امید داریم که در پرتو عزم راسخ بتوانیم از این به بعد در هر ماه دو شماره منتشر ساخته و تا آخر سال دوره سال را به انجام رسانیم..."

پس از این مقدمه اشعاری تحت عنوان "بیست و یکمین سال مجله ارمغان" چاپ شده است. سال بیست و یکم با انتشار شماره ۹ در اسفند ماه ۱۳۱۹ پایان یافته است. سال بیست و دوم ارمغان با قطع کوچک تری نسبت به سال های سابق چاپ شده و شماره اول این سال در

اجتماعی، هنر، جغرافیا، باستان‌شناسی، تاریخ، زبان و زبان‌شناسی و ادبیات

مجله آینده به مدیریت دکتر محمود افشار و فرزندش ایرج افشار طی نوزده سال در سه دوره زمانی انتشار یافته است. چهار سال با مدیریت دکتر محمود افشار و پانزده سال با مدیریت ایرج افشار؛ و البته بسیاری دیگر از اهل فضل که حاصل تجربیات و دانش خود را در این مجله منتشر کرده‌اند.

دوره چهار ساله اول

۱- سال اول، ۱۲ شماره، از تیرماه ۱۳۰۴ لغایت مهر ماه ۱۳۰۵ ش، ۸۰۰ ص.

۲- سال دوم، ۱۲ شماره، از دی ماه ۱۳۰۵ لغایت اسفند ۱۳۰۶ ش، ۹۴۷ ص.

مجله آینده از آغاز انتشارش بیست و چهار شماره منتشر گردید و بعد از آن تعطیل شد. انتشار مجله آینده از اسفند ۱۳۰۶ ش تا مهرماه ۱۳۱۲ ش به مدت هفده سال در حال تعلیق بود. دکتر افشار سومین سال مجله آینده را از مهر ماه ۱۳۲۳ ش شروع کرد و تا اسفند ۱۳۲۴، ۱۶ شماره منتشر شد. آخرین شماره سال سوم با شماره مسلسل ۴۰ خاتمه یافته است و ۱۶ شماره سال سوم بالغ بر ۸۰۰ صفحه است. بار دیگر مجله به حالت تعطیل درآمد و از اسفند ۱۳۲۴ ش تا مهرماه ۱۳۳۸ ش به مدت سیزده سال انتشار نیافت. انتشار سال چهارم را دکتر محمود افشار از ابتدای مهر ۱۳۳۸ ش آغاز کرده است. سال چهارم در مجموع سه دفتر در شش شماره انتشار یافته است.

دوره جدید مجله آینده

مجله آینده از اردیبهشت ماه ۱۳۳۹ تا آغاز فروردین ۱۳۵۸ تعطیل گردید. ایرج افشار پس از آن که مجله راهنمای کتاب از انتشار باز ماند، در سال ۱۳۵۷ امتیاز انتشار مجله آینده را طبق اجازه کتبی در آذرماه سال ۱۳۵۸ از مراجع رسمی بدست آورد. در نوشتارهای بعدی به معرفی ادامه‌ی نشریات قدیمی کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد خواهیم پرداخت. امید که مطلوب نظر افتد.

ایران‌شهر از پرنفوذترین مجلات زمان خود بود و کسانی چون محمد قزوینی، عباس اقبال آشتیانی، مشفق کاظمی، صادق رضازاده شفق، رشید یاسمی، ابراهیم پورداوود و دیگران در آن مطلب می‌نوشتند.

مضمون مجله

مطالب ایران‌شهر نسبت به مجله کاوه روان‌تر و عوام‌فهم‌تر بود. این مجله از جمله مهم‌ترین کانون‌هایی بود که باستان‌گرایی را در سطح وسیع و به طور عامه‌پسند و فراگیر تبلیغ می‌کرد.

از میان ۲۶۳ مقاله منتشر شده در مجله، ۷۳ مورد در بیان اهمیت آموزش عمومی و غیر مذهبی، ۴۵ مقاله در ضرورت بهبود بخشیدن به منزلت زنان، ۳۰ مقاله در توصیف تأیید آمیز ایران پیش از اسلام و ۴۰ مقاله نیز در علوم و فلسفه جدید غربی نوشته شده بود. آبراهامیان معتقد است مضمون همیشگی ایران‌شهر، این نظریه بود که عقب‌ماندگی فعلی ایران ناشی از حمله اعراب است و اینکه امپریالیسم عرب توانایی‌های خلاق مردم هوشمند آریایی را راکد گذاشته است.

■ مجله آینده

دکتر محمود افشار یزدی از سال ۱۳۰۰ وارد عرصه مطبوعات شد. در سال ۱۳۰۴ مجله آینده را تأسیس کرد که ابتدا در دو سال ۲۴ شماره منتشر شد. سپس از سال ۱۳۲۳ انتشار آن را از سر گرفت و ۱۶ شماره مجله منتشر شد. انتشار مجله آینده را یک بار دیگر در سال ۱۳۳۸ تجدید کرد و تنها ۶ شماره انتشار داد. دوره جدید مجله آینده در سال ۱۳۵۸ توسط فرزندش ایرج افشار آغاز به کار کرد.

مجله آینده مجموعه‌ای از سرگذشت ایران، جغرافیای ایران، رجال ایران، آداب و سنن ایران است که خواننده نمی‌تواند از کنار آن همه مطلب جدی درباره ایران بی‌تفاوت بگذرد. موضوعاتی که در این نشریه به آن پرداخته شده است عبارتند از: کلیات، علوم و فنون قدیم، فلسفه، ادیان و مذاهب، مردم‌شناسی و علوم

♦ گزارش نشست‌های علمی و

ادبی کتابخانه مرکزی دانشگاه

فردوسی مشهد

سوده شعائی

(کارشناس نشر آثار علمی)

کرد، در این جلسات، کتاب‌ها و داستاهای زیادی خوانش شد و سبک‌های مختلف ادبی مورد بحث و بررسی قرار گرفت، تا اینکه در سال ۱۳۹۸ ویروس کوچکی ناپیدا و نامرئی، شهر به شهر، خاک به خاک و اقلیم به اقلیم رفت و بسیاری از مسائل را به چالش کشید، تعطیل یا دگرگون کرد و البته سیمرغ این جلسات را نیز به بند کشید. اما... این ققنوس دوباره از خاکستر برخاست.

کتابخانه مرکزی مفتخر است که با تجربه کسب کرده از سال‌های پیشین و با طرحی نو اما از همان جنس ادبی و صمیمانه، از سال ۱۴۰۱ دوباره در این زمینه فعالیت خود را آغاز کرده است. این طرح به نام هر روز با یک کتاب در روزهای مختلف هفته و با نشست‌های ادبی و علمی میزبان علاقه‌مندان به حوزه شعر و ادبیات بوده و هست. آغاز کار و البته با همراهی بی‌دریغ استاد ارجمند جناب آقای دکتر آفتابی ثانی، با خوانش هفتگی (یکشنبه‌ها) گلستان سعدی کلیک خورد. بعد از استقبال از نشست گلستان سعدی، کم‌کم نهال نشست‌های دیگری هم در کتابخانه مرکزی جوانه زدند، در اردیبهشت ۱۴۰۲ نشست و خوانش هفتگی (سه‌شنبه‌ها) تاریخ بیهقی و با حضور آقای حمید خادمی، دبیر کانون کتاب و اندیشه آغاز شد و تا به امروز و در طول حدود ۵۰ نشست، تا خاتمه مجلد ششم، خوانش شده است. همچنین نشستی با عنوان ادبیات عرفانی (دوشنبه‌ها) با همت خانم آزاده جاویدی شکل گرفت. در ابتدای امر ادبیات عرفانی با خوانش مثنوی معنوی مولانا شروع شد، اما مدتی بعد و با نظرسنجی از شرکت‌کنندگان به خوانش مصیبت‌نامه عطار تغییر پیدا کرد. در سال ۱۴۰۳ نشست‌های تخصصی و علمی هم راه خود را در کتابخانه مرکزی پیدا کردند و نشست‌های هفتگی (چهارشنبه‌ها) کتاب و کسب و کار در همکاری با

کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد از سال ۱۳۹۲ در طرحی به نام معرفی و هم‌اندیشی کتاب، فرصتی برای گرد هم آمدن صمیمانه دوستداران شعر و ادبیات را فراهم

انجمن کسب و کار ایران شاخه خراسان و با لطف و حمایت دکتر رضا لطفی، هر چند نه به صورت متوالی اما در سیکلی منظم در کتابخانه برگزار شد. در سال ۱۴۰۲ خوانش گلستان سعدی بعد از یک سال به اتمام رسید و با همفکری و درخواست شرکت‌کنندگان، نشست‌های

خالی از لطف نیست که بدانیم دکتر آفتابی ثانی در این نشست‌ها، شاهنامه را از روی نسخه مسکومی خوانند و برای بررسی آن به کار و اثر ارزشمند خانم دکتر مهری بهفر، نویسنده و پژوهشگر ادبیات فارسی که به تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات پرداخته‌اند، رجوع می‌کنند و بر این اساس تا پایان دفتر دوم اثر ایشان بررسی شده است. برای دیدن فیلم‌های نشست تاریخ بیهقی و شاهنامه فردوسی می‌توانید به سایت کتابخانه مرکزی مراجعه کنید.

شاهنامه فردوسی را از نظر درون‌مایه می‌توان به سه قسمت اسطوره‌ای، پهلوانی و تاریخی تقسیم کرد و تاکنون (۳۰ مرداد ۱۴۰۳) در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد، بخش اسطوره‌ای و بخشی از حکایات پهلوانی آن تا انتهای داستان منوچهر (پایان جلد اول نسخه مسکو)، در طول ۳۶ نشست هفتگی خوانش شده است.

